

Forældreansvarsloven

Belysning af barnets perspektiv

Justitsministeriets Forskningskontor

Juni 2011

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING	4
2. OM BØRNEINDDRAGELSE I FORÆLDREANSVARSLØVEN	4
3. EVALUERINGENS DATA OG METODE	7
4. SAGENS BEHANDLING.....	8
4.1 I STATSFORVALTNINGERNE	8
4.1.1 ANMODNING OG INDLEDENDE MØDE.....	8
4.1.2 YDERLIGERE OPLYSNING AF SAGEN	10
4.1.3 SAGENS AFSLUTNING UDEN FORLIG – AFGØRELSE ELLER INDBRINGELSE FOR RETTEN	15
4.2 HOS DOMSTOLENE	16
4.2.1 SAGEN MODTAGES FRA STATSFORVALTNINGERNE	16
4.2.2 FORÆLDRENES FORKLARINGER	16
4.2.3 YDERLIGERE BELYSNING AF SAGEN	18
4.3 BELYSNING AF BARNETS PERSPEKTIV – FREMSKRIDT OG FORSLAG TIL FORBEDRINGER	20
5. SAMTALER MED BARNET	23
5.1 RAMMER FOR SAMTALEN.....	23
5.1.1 HVEM AFHOLDER SAMTALEN	23
5.1.2 BISIDDERE.....	24
5.1.3. TID OG STED	26
5.2 FORINDEN SAMTALEN – FORBEREDELSE	27
5.3 LEDSAGELSE AF BARNET	28
5.4 INTRODUKTION TIL SAMTALEN.....	28
5.5 SAMTALENS INDHOLD OG FREMGANGSMÅDER	29
5.6 DILEMMAER OG UDFORDRINGER	30
5.6.1 I LØBET AF SAMTALEN	30
5.6.2 VIDEREFORMIDLING AF BARNETS PERSPEKTIV	32
5.7 EFTERFØLGENDE FORMIDLING	36
5.8 VURDERING AF BØRNENES OPLEVELSE	38
5.9 VURDERING AF BØRNESAMTALEN OG FORSLAG TIL FORBEDRINGER	40

6. BØRNENE	43
6.1 INDDRAGELSE OG MEDBESTEMMELSE	43
6.2 RAMMER FOR SAMTALEN.....	43
6.2.1 AT TALE MED EN VOKSEN UDEN FOR FAMILIEN.....	43
6.2.2 TID OG STED	45
6.3 FORBEREDELSE PÅ SAMTALEN	45
6.4 SAMTALEN	46
6.5. FORMIDLING AF AFGØRELSEN	47
6.6 BØRNENES OPLEVELSER AF AT BLIVE INDDRAGET OG FÅ MEDBESTEMMELSE SAMT FORSLAG TIL FORBEDRINGER	48
6.7 OM BØRNEGRUPPER.....	50
SAMLET OPSUMMERING	52

1. INDLEDNING

Forældreansvarsloven, der trådte i kraft den 1. oktober 2007, indebærer et øget fokus på barnets perspektiv i sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær. Det fremgår af loven, at barnets perspektiv skal belyses i alle sager uanset barnets alder. Fremgangsmåden kan være forskellig, og barnet kan inddrages mere eller mindre direkte. Samtidig med lovens vedtagelse blev det besluttet, at loven skal evalueres. Evalueringen, som Familiestyrelsen står for, er opdelt i forskellige dele, heriblandt nærværende undersøgelse, som er en kvalitativ belysning af den del af forældreansvarsloven, der angår statsforvaltningernes og retternes belysning af barnets perspektiv, navnlig spørgsmålet om inddragelse af barnet i form af en samtale. Undersøgelsen er baseret på interview med børnesagkyndige og jurister i statsforvaltningerne, med dommere og med børn, hvis forældre lever hver for sig.

Rapporten indledes med et afsnit om forældreansvarsloven med fokus på den del, der omhandler børneinddragelse, hvorefter der følger et afsnit om evalueringens data og metode. Analysen indledes med en belysning af de forskellige måder, hvorpå børneperspektivet inddrages under sagens behandling i henholdsvis statsforvaltningerne og retterne. Samtaler med barnet belyses efterfølgende, herunder deres forløb og indhold samt dilemmaer indeholdt i samtalen. Endelig følger børnenes egne erfaringer med og holdninger til, at deres perspektiv inddrages. En opsamling med anbefalinger til mulige forbedringer ved statsforvaltningernes og retternes belysning af barnets perspektiv afslutter rapporten.

2. OM BØRNEINDDRAGELSE I FORÆLDREANSVARSLØVEN

Ministeriet for Familie og Forbrugeranliggender nedsatte i marts 2005 Udvalget om forældremyndighed og samvær, der havde til opgave at overveje, om reglerne på forældremyndigheds- og samværsområdet var tidssvarende, og om de i tilstrækkelig grad sikrede varetagelsen af barnets interesser og behov. Overvejelser og forslag fra udvalget indgår i betænkningen ”Barnets perspektiv” (betænkning nr. 1475), som forældreansvarsloven tager udgangspunkt i.

Dele af udvalgets kommissorium angår inddragelse af barnet og styrkelse af børneperspektivet i forældremyndigheds- og samværsspørgsmål. Udvalgets opgave har været at tage stilling til:

- hvordan kriteriet ”barnets bedste” kan tydeliggøres, når myndighederne træffer afgørelser
- hvordan høringsreglerne i lov om forældremyndighed og samvær kan tilpasses høringsreglerne i den sociale lovgivning
- hvordan samtaler med børn gennemføres bedst muligt, og hvordan oplysninger fra samtalen behandles og videreformidles

- hvordan børneperspektivet i forældremyndigheds- og samværsspørgsmål kan styrkes yderligere, herunder ved inddragelse af børnesagkyndig rådgivning af både børn og forældre så tidligt som muligt i forløbet
- og hvorvidt børn bør tillægges en mere selvstændig rolle, herunder partsstatus, klageadgang og mulighed for at rette henvendelse til myndighederne.

De enkelte punkter gennemgås i det følgende.

Inspireret af reglerne i de øvrige nordiske lande, særlig Sverige og Norge, samt ud fra artikel 3 i FN's konvention om barnets rettigheder foreslog udvalget, at alle afgørelser efter loven skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet. Forældreansvarslovens § 4 er en implementering af dette forslag. Det er således en overordnet bestemmelse i loven, at fokus skal være på barnets bedste.

Høringsreglerne i den tidligere lovgivning indebar, at der i sager om forældremyndighed og samvær skulle være samtaler med børn, der er fyldt 12 år, med mulighed for at afholde samtalen med yngre børn afhængig af barnets modenhed og sagens karakter, jf. § 29 b i lov om forældremyndighed og samvær. Undtagelser herfra angår tilfælde, hvor samtalen må antages at være til skade for barnet, eller hvor samtalen er uden betydning for sagens afgørelse. Herudover skulle der i børnesager efter den sociale lovgivning som udgangspunkt altid afholdes en samtale med barnet inden sagens afgørelse. Udvalget om forældremyndighed og samvær foreslog, at aldersgrænsen på 12 år ophæves. Dette kommer til udtryk i forældreansvarslovens § 5: "I alle forhold vedrørende barnet skal der tages hensyn til barnets egne synspunkter alt efter alder og modenhed." Samtidig skal henvises til lovens § 34, der angår inddragelse af barnets perspektiv: "Barnet skal inddrages under en sag om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, så dets perspektiv og eventuelle synspunkter kan komme til udtryk. Dette kan ske ved samtaler med barnet, børnesagkyndige undersøgelser eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv. *Stk. 2.* Forpligtelsen til at inddrage barnet direkte i sagen gælder ikke, hvis det må antages at være til skade for barnet, eller hvis det må anses for unødvendigt efter sagens omstændigheder." Dette er baseret på overvejelser om, at børn altid bør have mulighed for at komme til orde vedrørende forhold, der berører deres liv, jf. også artikel 12 i FN's konvention om barnets rettigheder, samt at det afgørende for inddragelse ikke bør være barnets alder og modenhed, men måden de inddrages på, herunder håndteringen af dilemmaer og udfordringer ved denne inddragelse.

Mens myndighederne er forpligtet til at inddrage barnet, er det frivilligt for barnet, om det vil deltage. Som nævnt i stk. 2, gælder forpligtelsen til at inddrage barnet dog heller ikke efter lovændringen tilfælde, hvor det kan antages at være til skade for barnet, eller hvor det anses for unødvendigt, herunder at der opnås enighed mellem forældrene, at barnet for kort tid siden har været inddraget i en sag, og der ikke er grund til at formode, at barnet på ny har behov for at blive inddraget og udtrykke sine synspunkter, eller at sagen angår spørgsmål, der har karakter af rene petitesser. Udvalget påpe-

ger i denne forbindelse, at det i sager vedrørende yngre børn op til 7 år ofte vil være vanskeligt at få barnets synspunkter frem ved en egentlig samtale, hvorfor barnets perspektiv i sådanne tilfælde ofte må søges tilvejebragt på anden måde.

Udvalget giver endvidere anbefalinger til, hvordan samtaler med børn bedst muligt gennemføres, og hvordan oplysninger fra samtalen behandles og videreformidles. Blandt anbefalingerne er, at samtaler som udgangspunkt bør forestås eller have medvirken af kvalificerede og erfarne sagkyndige, der har viden om og indsigt i børns udvikling og behov, samt at der fokuseres på de institutionelle rammer, tid og ressourcer – alt ud fra overvejelser om, at barnets konfliktsituation ikke må forværres via samtalen, og at der bør sikres mulighed for at skabe en god kontakt og et tillidsforhold til barnet. På tidspunktet for udvalgets arbejde var der i retterne meget spredt praksis med hensyn til at inddrage en børnesagkyndig i samtaler med børn. Da lovændringen indebærer, at dommere vil skulle tale med yngre børn end tidligere, foreslår udvalget en hjemmel til, at dommeren kan anmode en børnesagkyndig om at deltage i samtaler med børn. Dette førte til indførelse af § 450 c i retsplejeloven: ”Samtaler med børn efter forældremyndighedsloven afholdes, uden at parterne er til stede, medmindre retten bestemmer andet. Retten kan anmode en børnesagkyndig om at deltage i samtalen eller om at afholde samtalen alene. Inden sagen afgøres, skal parterne gøres bekendt med hovedindholdet af samtalen, medmindre afgørende hensyn til barnet taler imod det.”

Den del af udvalgets kommissorium, der angår yderligere styrkelse af børneperspektivet i forældremyndigheds- og samværsspørgsmål, herunder ved inddragelse af børnesagkyndig rådgivning af både børn og forældre så tidligt som muligt i forløbet, er særlig møntet på domstolene, da udvalget på baggrund af reformen på det familieretlige område lægger til grund, at børnesagkyndige forligsbestræbelser i vidt omfang foregår i statsforvaltningerne. Udvalget foreslår, at der som et led i rettens forligsbestræbelser skabes mulighed for, at dommeren kan udpege en børnesagkyndig til at deltage i forberedende retsmøder, medmindre forældrene modsætter sig dette. På denne baggrund indførtes § 450 a i retsplejeloven: ”Retten kan i sager om forældremyndighed eller barnets bopæl eller for at kunne afgøre et spørgsmål om samvær og anden kontakt, jf. § 448, nr. 2 og 3, udpege en børnesagkyndig til at deltage i forberedende møder. Retten kan med henblik på at opnå forlig anmode den børnesagkyndige om at afholde en samtale med parterne eller barnet samt om at indhente oplysninger, medmindre en part modsætter sig dette.”

Til spørgsmålet om, hvorvidt børn skal tillægges en mere selvstændig rolle, foreslår udvalget en styrkelse af barnets retsstilling i form af retten til at henvende sig til myndighederne, og at myndighederne på denne baggrund har pligt til at indkalde barnets forældre og/eller barnet til et møde om de forhold, som barnet ønsker hjælp til. Forældreansvarsloven § 35 er baseret på dette forslag: ”Et barn, der er fyldt 10 år, kan anmode statsforvaltningen om at indkalde forældrene til et møde om forældremyndigheden, barnets bopæl eller samvær.”

3. EVALUERINGENS DATA OG METODE

Denne evaluering er kvalitativ, idet den er baseret på interview med henholdsvis medarbejdere i statsforvaltningerne og ved domstolene og med børn.

Fra statsforvaltningerne er der interviewet seks jurister og fem børnesagkyndige fra de fem regioner, som forvaltningerne er inddelt i (Hovedstaden, Sjælland, Syddanmark, Midtjylland og Nordjylland). Desuden er der foretaget interview med 16 dommere fra 11 retter landet over. For at opnå en vis spredning er der udvalgt retter fra hver af de regionale statsforvaltninger. De udvalgte er retten i Helsingør, Københavns Byret, retten i Glostrup, Roskilde, Næstved, Odense, Sønderborg, Århus, Viborg, Aalborg og Hjørring. Interviewpersonerne er valgt ud fra deres erfaring med børneinddragelse i sager om forældremyndighed, bopæl eller samvær. Varigheden af interviewene har varieret mellem ½ til 1½ time.

Herudover er der foretaget interview med 15 børn i alderen 9 til 15 år. I alle tilfælde har interviewene fundet sted efter samtykke fra en af barnets forældre. Udvælgelsen af børnene er sket dels via statsforvaltningernes børnegrupper og dels via børnenes deltagelse i en samtale i statsforvaltningen.

Adgangen via børnegrupper blev valgt ud fra en antagelse om, at børnene ville være mere trygge ved at blive interviewet sammen i et kendt forum og dermed være mere åbne og snakkesalige. Der er interviewet 11 børn fra to børnegrupper. Interviewene har fundet sted på statsforvaltningerne til et børnegruppemøde og er foretaget som gruppeinterview med to til fire børn ad gangen. Godt halvdelen af børnene havde selv deltaget i en samtale i statsforvaltningen, og alle børn deltog engageret i de øvrige spørgsmål om børneinddragelse relateret til forældreansvarsloven. Disse interview varede knap en time.

Da ikke alle de børn, der har deltaget i interview via børnegrupper, har været til en samtale i statsforvaltningen eller i retten, har det endvidere været ønsket at gennemføre interview med børn, som har deltaget i en sådan samtale inden for det seneste år. Flere statsforvaltninger har været behjælpelige med at skabe kontakten til disse børn. Der er blevet sendt brev ud til forældre til 90 børn med anmodning om interview, hvilket dog alene har resulteret i fire interview. At så få har ønsket at deltage, skal formodentlig ses i sammenhæng med den situation, familien befinder sig i. De fire interview er foretaget som enkeltpersoninterview og er afholdt i Justitsministeriet eller i barnets hjem. Stedet er valgt ud fra forældrenes og børnenes ønske. Interviewenes varede 20-30 minutter.

Alle 42 interviewpersoner er lovet anonymitet, og for børnenes vedkommende er frivilligheden i forhold til at besvare spørgsmål desuden understreget flere gange i løbet af interviewet.

En kvalitativ evaluering som denne, der alene omfatter et mindre udsnit af de mulige respondenter, vil ikke være repræsentativ. Det forhold, at der er foretaget interview med medarbejdere landet over, gør dog, at et relativt bredt erfaringsgrundlag belyses i undersøgelsen. De børn, der har stillet op til enkeltpersoninterview, er formodentlig et skævt udsnit af alle de børn, der er blevet bedt om at deltage. Det er nok primært de mere ressourcestærke børn, der ikke har oplevet de mest belastende forløb. Denne selektion har dog ikke fundet sted ved interview med børn i børnegrupperne, som derfor afspejler et noget mere bredt udsnit af forløb.

Der skal her rettes en tak til Domstolsstyrelsen, som har været behjælpelig med at skabe kontakt til de udvalgte retter, samt til de statsforvaltninger, der har faciliteret brevudsendelsen med anmodning om interview med børn. Yderligere skal der rettes en stor tak til alle de interviewede, ikke mindst børnene.

4. SAGENS BEHANDLING

Som det er fremgået, er det et grundlæggende princip i forældreansvarsloven, at barnets perspektiv skal inddrages i sager om forældremyndighed, bopæl og samvær, samt at dette kan ske på forskellig vis i løbet af sagens behandling. Dette vil blive belyst i det følgende.

Indledningsvis kan det bemærkes, at kommunalreformen på det familieretlige område indebar, at alle sager vedrørende separation, skilsmisse og forældremyndighed fra 1. januar 2007 opstartes i statsforvaltningerne. Det er således ikke længere muligt at anlægge disse sager direkte ved domstolene. I relation til sagens behandling har statsforvaltningerne afgørelseskompetence i samværssager, jf. forældreansvarsloven § 38, mens denne kompetence ligger hos domstolene i sager om forældremyndighed og bopæl. Statsforvaltningerne kan dog træffe midlertidige afgørelser i sidstnævnte sager, jf. forældreansvarsloven § 26, stk. 1, og indbringes en sag om forældremyndighed eller om barnets bopæl for retten efter forældreansvarsloven § 40, kan begge forældre anmode om, at også spørgsmål om samvær og anden kontakt afgøres under retssagen, jf. § 38, stk. 3. Statsforvaltningen kan således ikke træffe afgørelse om samvær, hvis samværet ønskes afgjort under rettens behandling af en sag om forældremyndighed eller barnets bopæl.

4.1 I Statsforvaltningerne

4.1.1 Anmodning og indledende møde

Såvel sager om bopæl, forældremyndighed og samvær starter i statsforvaltningen, jf. forældreansvarsloven § 31. Typisk sker dette efter anmodning fra en eller begge forældre. Barnets initiativret, jf. § 35, betyder, at sagen også kan igangsættes på baggrund af henvendelse fra et barn, hvis dette er fyldt 10 år. Interviewpersonerne fra statsforvaltningerne beretter, at dette kun sker i få tilfælde, og at det i så tilfælde særligt er de ældre børn, der henvender sig.

Er der *på forhånd enighed* om barnets bopæl eller samvær, eller angår uenigheden detaljer i relation til samværets omfang og udøvelse, skal statsforvaltningerne ikke inddrages i aftalen. En sag om forældremyndighed skal under alle omstændigheder anmeldes eller godkendes af statsforvaltningen.

Er der *ikke enighed på forhånd* mellem forældrene i forhold til forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær indkaldes forældrene til et vejledningsmøde, jf. forældreansvarsloven § 31, stk. 2. I særlige tilfælde kan et sådant møde udelades – fx hvis forældrene på forhånd har anmodet om konfliktmægling – eller der kan afholdes separate møder med forældrene. Som hovedregel indkaldes dog til et møde med begge forældre, hvor formålet er at finde løsninger om barnets fremtid, som er til barnets bedste. Disse møder kan afholdes som et *vejledningsmøde*, hvor der er en juridisk sagsbehandler til stede, eller som et *tværfagligt møde*, hvor også en børnesagkyndig deltager. Af Familiestyrelsens vejledning om samvær fremgår det, at tværfaglige møder kan være særligt relevante, hvis der er et højt konfliktniveau mellem forældrene, og der samtidig er tale om særlige forhold, fx forældre med psykisk sygdom, misbrug eller store sociale belastninger, børn med problemer, forældre med små børn eller forældre med store børn, hvor en børnesamtale kunne blive en vigtig del af afgørelsesgrundlaget.

Interviewpersonerne beretter, at muligheden for at indlede med et tværfagligt møde i praksis afhænger af sagens karakter, herunder om sagen er karakteriseret ved at være ”evigt verserende”, ved at angå meget små børn eller familier med særlige problemer, herunder misbrug, vold og psykisk sygdom. Også i tilfælde, hvor det vurderes, at der skal indkaldes til en samtale med barnet, tilstræbes det i visse af statsforvaltningerne at indlede med et tværfagligt møde.

Ifølge informanterne er muligheden for at indlede med et tværfagligt møde flere steder begrænset på grund af mangel på ressourcer, således at der ud fra ovennævnte kriterier sker en prioritering. I relation til det økonomiske aspekt påpeges det, at ”*sager kan også blive dyrere af ikke at starte ordentligt ud.*”

Der er blandt interviewpersonerne et udtalt ønske om at kunne indlede flere sager med et tværfagligt møde. Dette skyldes opfattelsen af, at der opnås flere forlig, når der både er en børnesagkyndig og en jurist til stede, at de indgåede aftaler kan have en større holdbarhed, og at det er hensigtsmæssigt i tilfælde, hvor der efterfølgende er en samtale med barnet:

”Det allerbedste udgangspunkt for samtalen er, hvis den børnesagkyndige har været med til et tværfagligt møde, så forældrene har mødt den børnesagkyndige. Det skaber en større tillid hos forældrene til, hvad der foregår ved samtalen. Det beroliger forældrene, og giver en større chance for, at de efterfølgende vil lytte.”

Bliver forældrene *på det indledende møde enige* om forældremyndighed, barnets bopæl og/eller samvær, afsluttes sagen. Statsforvaltningerne kan dog foreslå, at barnet inddrages, hvis det findes relevant, men ifølge interviewpersonerne sker dette ikke i praksis. Barnets perspektiv belyses således alene via forældrene i sådanne sager. Den bagvedliggende antagelse er, at forældrene er nærmest til at vurdere, hvad der er bedst for deres barn, og at en aftale mellem forældrene derfor afspejler dette. Desuden skal barnet ikke inddrages for enhver pris. Tilsvarende fremgår af betænkningen ”Barnets perspektiv” og Familiestyrelsens vejledninger om samvær og om forældremyndighed og barnets bopæl.

Forældrenes kendskab til deres børn betyder, at disses oplysninger i det hele taget betragtes som væsentlige for at oplyse barnets perspektiv.

Bliver forældrene *på det indledende møde ikke enige*, skal statsforvaltningen vurdere, om sagen skal oplyses yderligere.

4.1.2 Yderligere oplysning af sagen

Det bemærkes, at ved sager om bopæl og forældremyndighed skal statsforvaltningerne prioritere de sager, hvor der er forligspotentiale, mens sager uden udsigt til forlig hurtigt skal afsluttes, så de kan bringes for retten, jf. Familiestyrelsens vejledning om forældremyndighed og barnets bopæl. Dette ses også i praksis, hvor informanterne fortæller, at de ”*koncentrerer ressourcerne ved de sager, hvor der er noget at gøre – og ikke de håbløse sager.*” At der ikke foretages yderligere i sager uden forligspotentiale, fx fordi den ene part ikke møder op til indkaldte vejledningssmøder, skyldes også et hensyn til barnet:

”Vi har ikke beslutningskompetencer ved sager om forældremyndighed og bopæl, kun de midlertidige afgørelser. Vi kan prøve at forlige parterne, så de kan undgå en retssag, og hvis de ikke bliver enige på det indledende møde, så kan de tilbydes konfliktmægling eller børnesagkyndig rådgivning. Vi kan også høre barnet, men her er vi lidt tilbageholdende, for hvis ikke forældrene retter sig efter det, der bliver sagt, så kan dommeren ligeså godt tage den samtale. Ellers er det at foregøgle barnet noget. Det kan også være, at der mangler noget i den samtale, som dommeren skal bruge, og så risikerer vi, at barnet skal høres igen. [...] Vi undersøger i udgangspunktet ikke sagen til bunds, da vi kun har den vejledende forpligtelse.”

Ud over forældrenes oplysninger ved det indledende møde kan barnets perspektiv belyses på forskellig vis, herunder ved at indhente oplysninger fra skolen, andre institutioner eller socialforvaltningen, via deltagelse i en samtale eller en børnesagkyndig undersøgelse. Alle interviewpersoner fortæller, at det ikke er muligt at oplyse en fast fremgangsmåde med hensyn til, hvordan barnets

perspektiv yderligere belyses i sagen, da alle sager er individuelle og bliver behandlet som sådan. I det følgende gennemgås typiske kriterier for valg af de forskellige måder til yderligere at belyse barnets perspektiv.

Ifølge informanterne vælges det at *indhente oplysninger fra institutioner, socialforvaltningen m.v.* i tilfælde, hvor særlige forhold gør sig gældende, herunder at der er problematiske forhold ved børn eller forældre, såsom sygdom eller misbrug, at der er en sag i kommunen, at forældrenes oplysninger om barnet ikke stemmer overens, eller i nogle tilfælde, hvor barnet indkaldes til en samtale. Desuden vælges det at indhente oplysninger fra institutioner m.v. i sager, hvor der efter en samtale med barnet fortsat er tvivl om sagens afgørelse. Disse oplysninger betragtes generelt som meget brugbare, men der peges også på, at skoler og andre institutioner ikke ønsker at blive inddraget i konflikten og derfor ofte afgiver meget neutrale svar med angivelse af et godt samarbejde med begge forældre. Det generelle indtryk er, at der indhentes flere oplysninger nu end før forældreansvarsloven. Desuden påpeges, at de indhentede oplysninger fra institutioner m.v. generelt ikke kan stå alene som grundlag for en afgørelse.

I vurderingen af, om der skal gennemføres en *samtale med barnet*, skal der ifølge Familiestyrelsens vejledning om samvær lægges vægt på:

- Barnets alder
- Barnets modenhed
- Om barnet er i stand til at udtrykke sine egne synspunkter om samværet
- Hvad sagen handler om
- Hvor indgribende afgørelsen vil være
- Om barnet vil kunne forstå og overskue konsekvenserne af at give sin mening til kende
- Om samtalen vil kunne afholdes af en person, som barnet allerede kender og har tillid til, f.eks. en børnesagkyndig, som har deltaget i et rådgivningsforløb med barnet, en skolepsykolog e.l.
- Forældrenes konfliktniveau
- Om barnet bliver involveret direkte i forældrenes konflikt

Med hensyn til barnets alder og modenhed er der som tidligere nævnt ikke en egentlig aldersgrænse i forældreansvarsloven, men samtidig er det påpeget, at det vil være vanskeligt at få synspunkter frem i samtaler med børn under 7 år. De øvrige kriterier skal ses i sammenhæng med det tidligere anførte i afsnittet om børneinddragelse i forældreansvarsloven, herunder at barnet ikke skal inddrages direkte, hvis det må antages at være til skade for barnet, eller hvis det må anses for unødvendigt efter sagens omstændigheder. Blandt tilfælde, hvor det kan være til skade for barnet, hører et højt konfliktniveau mellem forældrene, idet en samtale her kan bringe barnet i en yderligere loyalitetskonflikt, hvorfor mere hensigtsmæssige måder til at belyse barnets perspektiv bør overvejes, jf. Fa-

miliestyrelsens vejledning om samvær. Blandt situationer, hvor det betragtes unødvendigt, hører som nævnt indledningsvis, at I) der opnås enighed blandt forældrene, II) barnet for kort forinden har været inddraget i en tidligere sag, og der ikke er grund til at formode, at barnet på ny har behov for at blive inddraget og udtrykke sine synspunkter, og III) at sagen angår ”rene petitesser”, såsom afhentningssted. Vedrørende sidstnævnte peges på, at dette ikke alene skal betragtes fra et voksent perspektiv, men at der også skal tages hensyn til barnets retsstilling og ”interesse i at komme til orde”, jf. Udvalget om forældremyndighed og samvær og Familiestyrelsens vejledning om samvær.

I praksis nævnes også her den individuelle sagsbehandling:

”Nogle gange er det at skåne barnet ikke at tage det ind, andre gange er det godt, at det kommer ind og siger sin mening. Det er en individuel vurdering. Det foregår ikke bare per automatik, men ud fra grundige drøftelser.”

Det er derfor ikke muligt at give en fast opskrift på, hvornår barnet indkaldes til en samtale, men i det følgende gennemgås kriterier, der generelt indgår i vurderingen heraf.

Alderskriteriet er i praksis omkring syv års alderen, dog kan det variere noget. Ifølge interviewpersonerne inddrages også yngre børn gennem en samtale, typisk søskende. Modsat tages der også hensyn til, hvor modent barnet er, eller om der er særlige forhold ved barnet, fx ADHD, som kan betyde, at ældre børn ikke inddrages via en samtale. Der er ikke en entydig holdning blandt medarbejderne i statsforvaltningerne til værdien af at inddrage de helt små børn. Der peges på, at disse børn kan have svært ved at overskue sagens indhold, at de ikke har en egen holdning, og der derfor samlet set kan være et begrænset udbytte af en samtale. Andre er ikke så betænkelige ved at inddrage de små børn og ser det som uproblematisk og værdifuldt. Sagsindholdet er også af betydning i forhold til alderskriteriet. Det fortælles, at små børn ikke indkaldes til en samtale, hvis sagen angår et forhold, som de ikke kan forventes at have en mening om, eller hvor de antageligvis ikke vil kunne overskue konsekvenserne af deres udtalelser.

Flere informanter i statsforvaltningerne fortæller, at en samtale med barnet undlades, hvis konflikt-niveauet mellem forældrene er for højt. Her henvises til, at det i disse situationer er ”usikkert, om barnet har frihed til at sige det, det allerhelst vil”, samt til overvejelser om at skåne barnet for at komme i en alvorlig klemme, altså en vurdering af, om samtalen ”kun vil gøre ondt værre.” Det påpeges desuden, at kriteriet ”til skade for barnet” ikke skal forstås bredt:

”Det er meget svært at komme af sted med ikke at høre barnet, hvis det er fyldt 7 år og forældrene er uenige. Der kan man godt sidde i det dilemma, at lige præcis det her barn, har man faktisk ikke lyst til at inddrage i sagen, for det er helt tyde-

ligt på forældrenes oplysninger, at barnet er i klemme, men der kan vi ikke sno os udenom. Så skal vi være helt derhenne, hvor vi kan argumentere for, at det kan være til skade for barnet.”

Af andre grunde til at undlade at inddrage barnet via en samtale nævnes risikoen for, at barnet gentagne gange inddrages. Det angår sager, der vurderes til at ende i retten, og de ”evigt verserende” sager, dvs. sager, der afsluttes, men opstår igen. Sidstnævnte sager er der ifølge informanterne en del af, og her er holdningen, at børnene ikke skal inddrages unødigt, hvilket i praksis betyder, at det forsøges undgået, at børn inddrages mere end én gang om året. Det påpeges, at det kan være både godt og dårligt for børnene at deltage i mere end én samtale:

”Nogle gange er det godt for børnene at få lov til at sige, hvad de gerne vil i de her sager, andre gange er det noget skidt. Børnene kan tænke ”er der ingen, der hører efter”, og det kan meget vel gå ud over tilliden til de voksne.”

Det opleves som svært, at afvise de sager, der går igen:

”Der er nogle forældre – uanset hvad vi prøver med konfliktmægling, rådgivning m.v. – så fortsætter de. Og vi kan heller ikke tage våbnene fra dem. Vi har givet dem et system, der gør, at de kan komme igen og igen og igen.”

”IP1: Ligesom ved samvær bør der være en afvisningsbestemmelse ved bopæl og forældremyndighed for at skabe ro for børnene. Det er helt grotesk, at de kan komme med de bopælssager igen og igen. Der bør være en stopper for, hvor mange gange man kan søge på samme grundlag.

IP2: Ja, og med hensyn til samvær så udhuler princippet om barnets bedste afvisningsbestemmelsen.”

Der henvises her til forældreansvarslovens § 39, som siger, at en anmodning om ændring af samvær eller anden kontakt kan afvises, hvis forholdene ikke har ændret sig væsentligt, samt til det overordnede princip om, at der altid skal tages hensyn til barnets bedste. Det fortælles, at samtalen giver et ”her og nu billede”, hvorfor barnets bedste ikke kan vurderes i længere perioder ad gangen på baggrund af en samtale.

Handler sagen om petitesser, fx at en samværsordning udvides med en dag, undlades også en direkte inddragelse af børnene.

Det opfattes endvidere som unødvendigt at inddrage barnet, hvis sagens udfald er meget klar på baggrund af forældrenes oplysninger, fx ved krænkende adfærd i familien. Barnets udsagn vil næppe have indflydelse i sådanne tilfælde.

Ifølge informanterne er det typisk i samværssager, statsforvaltningerne hører børnene. Sager om bopæl og forældremyndighed belyser statsforvaltningerne alene ved forældrenes forklaringer, hvis sagen da ikke vurderes at have forligspotentiale. En samtale med barnet kan således også forekomme i bopælssager, når det vurderes, at forældrene vil følge det, barnet siger, og sagen derfor ikke skal videre til retten, eller i tilfælde, hvor der skal træffes en midlertidig afgørelse. Men det sker sjældent i forældremyndighedssager:

”Vi hører ikke børnene, hvis det handler om fælles forældremyndighed. Det er en teknisk juridisk ting, hvad skulle barnet mene om det?”

En *børnesagkyndig undersøgelse*, jf. forældreansvarslovens § 33, stk. 1, kan ifølge Familiestyrelsens vejledning om børnesagkyndige undersøgelser være hensigtsmæssig at gennemføre i eksempelvis sager:

- hvor barnet befinder sig i en udsat situation på grund af psykiske, fysiske eller sociale belastninger.
- om samvær, hvor samværet er eller kan blive meget konfliktfyldt på grund af forældrenes indbyrdes forhold.
- hvor der er alvorlige problemer hos den ene forælder eller begge forældre, fx psykiske problemer, vold i familien og anden grænseoverskridende adfærd, kriminalitet, misbrug, andre sociale belastninger samt nedsat forældreevne.
- hvor der er tale om lang tids adskillelse mellem barnet og samværsforælderen.
- hvor der er påstand om, at den ene forælder (i samværssager: samværsforælderen) har udøvet vold over for barnet, bopælsforælderen eller et andet medlem af den husstand, hvor barnet dagligt opholder sig.
- hvor der er påstand om grænseoverskridende handlinger.
- hvor der i øvrigt er væsentlige samarbejdsproblemer mellem forældrene.

Efter det oplyste foretages børnesagkyndige undersøgelser i statsforvaltningerne af eksterne psykologer og er af godt et par måneders varighed. Disse undersøgelser indeholder både samtaler med forældrene, samtale med barnet alene og observation af samspillet mellem barnet og hver af forældrene. Eksempler på sager, hvor der foretages børnesagkyndige undersøgelser, er ifølge informanterne sager om helt små børn, børn der ikke er alderssvarende, børn der er meget i klemme eller meget skrøbelige børn. Det forekommer endvidere i sager med særlige problemer blandt forældre-

ne, herunder misbrug, påstande om krænkende adfærd, psykisk sygdom eller et enormt højt konfliktniveau. Enkelte beretter, at disse undersøgelser bruges i stigende grad, også eksempelvis i tilfælde, hvor sagen efter forældrenes forklaringer og barnets egen meningstilkendegivelse ved en samtale fortsat er uklar. En informant peger på, at i tilfælde, hvor der er alvorlige problemer hos en eller begge forældre, kunne det i nogle tilfælde være tilstrækkeligt med en personundersøgelse af forælderen/forældrene, hvilket kunne give et dybere indblik i forældreevnen uden at inddrage barnet. Enkelte beretter desuden om muligheder for at lave observerede samvær som en måde at belyse barnets perspektiv på. Det er en mindre omstændelig måde end en børnesagkyndig undersøgelse.

4.1.3 Sagens afslutning uden forlig – afgørelse eller indbringelse for retten

Fører forligsbestræbelserne i statsforvaltningerne ikke til enighed blandt forældrene, kan statsforvaltningerne træffe afgørelse i sager om samvær. For så vidt angår sager om forældremyndighed og barnets bopæl, kan disse indbringes for retten. Statsforvaltningen kan indbringe sagen for retten, hvis forældrene anmoder herom inden fire uger efter sagens afslutning i statsforvaltningen, jf. forældreansvarsloven § 40. For at sagen kan indbringes for retten, kræver det, at parterne har modtaget vejledning på et møde i statsforvaltningen, eller at den ene part har deltaget i møde i statsforvaltningen, mens anden part er udeblevet trods to indkaldelser, jf. forældreansvarsloven § 40, stk. 2.

Når en sag indbringes for retten, skal statsforvaltningen ifølge Familiestyrelsens vejledning om forældremyndighed og barnets bopæl meddele retten, efter hvilken bestemmelse sagen indbringes (forældremyndighed, bopæl eller samvær), oplyse navn og adresser på parterne samt disses børn, oplyse om fri proces og advokater, om antallet (og ikke indholdet) af forligsmæssige tiltag, såsom vejledningssmøder samt medsende eventuelle indhentede erklæringer eller udtalelser, herunder:

- Dokumentation for, hvem der har forældremyndigheden
- Notat om samtale med barnet
- Børnesagkyndig erklæring eller undersøgelse
- Udtalelser fra institution, skole, kommune og andre relevante myndigheder
- Afgørelser eller aftaler om forældremyndighed og/eller barnets bopæl, herunder midlertidige afgørelser
- Afgørelser eller aftaler om samvær, herunder midlertidige afgørelser

Ifølge interviewpersonerne i statsforvaltningerne medsendes de påkrævede dokumenter.

4.2 Hos domstolene

Metoderne til at belyse barnets perspektiv i sagen adskiller sig ikke i retterne fra statsforvaltningerne, men udgangspunktet er et andet, idet sagen i alle tilfælde er startet i statsforvaltningerne og dermed allerede belyst i større eller mindre omfang.

4.2.1 Sagen modtages fra statsforvaltningerne

Blandt dommerne gives der meget entydigt udtryk for, at sagerne generelt er meget lidt oplyste, når de modtages fra statsforvaltningerne. En væsentlig årsag til dette er antagelig, at statsforvaltningerne hurtigt afslutter sagen, når den vurderes at ende i retten:

”Så der er ikke mange bilag i den typiske forældreansvarssag. Ikke fordi de [statsforvaltningerne] ikke er samarbejdsvillige eller lignende. Jeg tænker, at det typisk er sådan, at statsforvaltningerne tænker, at denne sag kan vi ikke komme videre med, fordi konfliktniveauet er højt, så slutter de sagen, og så kan den ene part indbringe den for retten.”

Der er dog samtidig en opfattelse af, at i sager, hvor barnets perspektiv er belyst yderligere i statsforvaltningerne, sendes de relevante dokumenter ikke i alle tilfælde med. Det fortælles, at det er *”medarbejderafhængigt, fx hvem der sender referat fra børnesamtale med. Nogle gange finder vi først ud af, at der har været en samtale, når vi taler med forældrene eller barnet.”* Desuden fremgår det ifølge flere af dommerne ikke altid, efter hvilken bestemmelse sagen indbringes. Det påpeges, at der således i nogle situationer er tale om *”dobbeltarbejde, vi chikanerer skolerne med at indhente udtalelser og børnene med samtaler,”* samt at det hos forældrene og advokaterne kan virke uforståeligt og skabe frustration, at oplysningerne ikke videregives i alle tilfælde. I flere tilfælde fås oplysningerne fra advokaterne. Der er dog også en opfattelse af, at sagerne er bedre oplyst nu end ved tiden for forældreansvarslovens ikrafttræden, hvor statsforvaltningerne på samme tid var præget af omstillingsprocesserne ved kommunalreformen i 2007. Der er blandt dommerne et generelt ønske om, at sagerne fortsat er bedre oplyst, når de modtages fra statsforvaltningerne.

4.2.2 Forældrenes forklaringer

Nogle dommere fortæller, at der i enkelte sager sker retsmægling, men at sagerne hyppigst føres som egentlige retssager. Her indledes ofte med et telefonmøde med parternes advokater. På dette møde afklares, hvad konflikten drejer sig om, og samtidig berammes mødet eller møderne, hvor forældrenes forklaringer høres (der kan være op til flere forberedende møder inden hovedforhandlingen), samt en eventuel samtale med barnet. Samtalen med barnet berammes typisk kort efter det første møde med forældrene, nogle steder senere samme dag, andre i løbet af godt en uge, og andre steder igen bevirker berammelsestiderne, at der går længere tid. Nogle retter har tidligere haft en

praksis med at beramme samtalen med barnet i direkte forlængelse af mødet med forældrene, men grundet dårlige erfaringer med, at børnene kommer til at sidde og vente, er dette ændret.

En af hensigterne med at lade alle sager starte i statsforvaltningen var, at de fleste og mest omfattende forligsbestræbelser, herunder de forskellige måder at oplyse sagen på, hovedsageligt skulle finde sted i statsforvaltningens regi. Opfattelsen af, hvorvidt sagerne har forligspotentiale, eller om disse muligheder er udtømte, når sagen indstilles til retten, er meget forskellig blandt dommerne. Dette betyder samtidig, at fremgangsmåden i sagsbehandlingen varierer alt efter, hvor meget vægt der lægges på forligsbestræbelser i løbet af sagsbehandlingen. Muligheden for, at en børnesagkyndig kan deltage ved møderne, jf. retsplejeloven § 450 a, er der derfor ingen entydig holdning til:

”Vi har mulighed for at have børnesagkyndig med ved hovedforhandlingen, men det bruges stort set ikke. Sådan foregår det i statsforvaltningen, så forligsmuligheden er prøvet der.”

Andre mener, at sagerne har forligspotentiale, men at ressourcerne ikke er til forligsbestræbelser i retterne:

”De sager – hvor vi kan se, at den ene part ikke mødte op i statsforvaltningen – de får jo sådan set en førstebehandling ved domstolene. Her ville vi gerne lave en forligsmæssig sagsbehandling fra start af med et møde med også en børnesagkyndig, men det har vi ikke kapacitet til at få op at stå.”

Andre igen vælger meget konsekvent at starte med at få en børnesagkyndig med på et forberedende møde:

”Vi starter op med et forberedende møde, hvor den børnesagkyndige også deltager, på nær i de sager hvor det ikke har et formål, fx hvor mor har boet på krisecenter i flere år og far dømt for vold. Vi har en høj forligsprocent ved de møder, også de svære sager, dem der fremstår som håbløse.”

Bliver forældrene forligt inden en samtale med barnet, inddrages barnet ikke. Et par af dommerne beretter, at det diskuteres i retten, hvorvidt barnet burde indkaldes i tilfælde af, at barnet ikke er enig i forældrenes forligsaftale, og der henvises i den forbindelse til barnets retssikkerhed:

”Det er et dilemma, at hvis forældrene opnår forlig, så høres børnenes stemme ikke. Jeg synes, det er et retssikkerhedsmæssigt problem over for børnene.”

4.2.3 Yderligere belysning af sagen

Selv om sagerne ikke kører efter en fast skabelon, tages der som oftest stilling til, hvordan sagen yderligere skal belyses, når forældrene har afgivet deres forklaringer. Flere peger på, at officialmaksimen her er gældende, hvilket betyder, at myndigheden (her dommeren) har ansvaret for, at sagen er tilstrækkelig oplyst, før der træffes afgørelse. Også af denne årsag gøres der meget ud af at oplyse sagerne.

Praksis vedrørende indhentning af *udtalelser fra institutioner m.v.* er noget varierende. Som tidligere nævnt er det ifølge dommerne sjældent, at disse oplysninger følger med fra statsforvaltningerne, og de indhentes derfor af dommerne selv, eller fås af parternes advokater. Mange fortæller, at der ret konsekvent indhentes oplysninger, så snart sagen modtages:

”Vi gør det [indhenter oplysninger fra institutioner m.v.] i alle tilfælde, for at speede sagerne lidt op. Tidligere hørte vi først forældrenes forklaringer ved retsmødet, og derefter tog vi stilling til, hvad der skulle ske, men det har vist sig, at vi næsten altid har behov for at indhente oplysninger. Så nu skriver vi fra start af, så de ligger klar ved retsmødet.”

Ifølge de dommere, der fortæller, at der som udgangspunkt altid indhentes oplysninger fra institutioner m.v., gøres dette dog ikke, hvis sagen er meget klar. Der kan også indhentes oplysninger på et senere tidspunkt end ved sagens begyndelse, fx foranlediget af oplysninger fremkommet på mødet med forældrene. Enkelte dommere beretter modsat om en praksis, hvor der langt fra altid indhentes oplysninger fra institutioner m.v., men at dette alene sker på baggrund af forældrenes oplysninger.

I vurderingen af, om *barnet skal inddrages via en samtale*, er det særligt alder og modenhed, der tages i betragtning. Ifølge interviewpersonerne er det hovedreglen, at børn fra skolealderen inddrages via en samtale. Desuden fortælles, at der afholdes samtaler med barnet, selv om forældrene giver udtryk for, at barnet trives, og forældrene er enige om, at det ikke er nødvendigt at inddrage barnet via en samtale. Det vægtes således at få barnets egen mening frem.

Også blandt dommerne er der forskellige holdninger til hensigtsmæssigheden og værdien af at inddrage de helt små børn. Det er dog et fåtal, der er betænkelige herved.

Det fortælles, at en samtale med barnet undlades, hvis det vurderes at være åbenbart overflødig og ikke vil tilføje sagen noget. Som eksempel nævnes ophævelse af forældremyndighed i de tilfælde, hvor barnet i forvejen kun bor hos den ene part.

En anden mulig grund til at undlade at indkalde børnene til en samtale er, at der for nyligt har været afholdt en sådan samtale. Nogle fortæller, at hvis der i statsforvaltningen er afholdt en samtale med

barnet inden for det seneste halve år, undlades en samtale i retten. Der gives her udtryk for, at denne situation ikke forekommer ofte, men når den gør, er der en noget forskellig holdning til, om det alligevel vælges at inddrage barnet til en samtale i retten. Tidsperspektivet og samtalens genstand – det forhold at samtalen i statsforvaltningen kan have haft et andet fokus – vil ifølge flere betyde, at en samtale også vil blive holdt i retten. Enkelte dommere peger på, at det i nogle tilfælde vil være unødigt og belastende for barnet:

”Min oplevelse er, at børnene er glade for at blive hørt. Min oplevelse er også, at de nogle gange føler, at de er blevet overhørt – hvis de har været til samtale hos statsforvaltningen og kort efter kommer hos os, da vi har kort berammelsestid på de her sager. Løsningen må være, at vi altid skal have referatet fra statsforvaltningen.”

Med hensyn til problemet med at inddrage barnet gentagne gange peger et par af dommerne – i lighed med informanterne fra statsforvaltningerne – på, at der umiddelbart efter en afgørelse kan anlægges en ny sag. Informanterne finder det hensigtsmæssigt at indføre en spærregel eller karenstid på et halvt til et helt år med henblik på at skåne børnene i de evigt verserende sager.

Forældrenes konfliktniveau synes ikke at spille ind på, om en samtale med barnet afholdes eller ej, men kan influere på, om der deltager en børnesagkyndig ved samtalen, jf. det senere.

Generelt gives der udtryk for, at der – med undtagelse af små børn – stort set altid indkaldes til en samtale:

”Jeg ville gerne, at man kunne se lidt mere nuanceret på det. At man kunne undlade det, hvis der er tale om en teknikalitet. Jeg ved godt, at man kan undlade det, men praksis i dag er, at barnet som altovervejende hovedregel skal tilbydes en samtale.”

Muligheden for at undlade en samtale med barnet i sager vedrørende teknikaliteter angår særligt forældremyndighedssager:

”Jeg synes, at børnene unødigt bliver inddraget, når forældrene er uenige om fælles forældremyndighed, men rørende enige om, hvor barnet skal bo. Der føler vi ikke, vi har hjemmel til at undlade at indkalde børnene til en samtale. Det er vi rørende enige om alle sammen. Dem ser vi gerne undtaget som hovedregel, så der er en mulighed for, at vi kan vælge at inddrage børnene, men at hovedreglen er, at det gør vi ikke. Og det finder vi ikke, at der er hjemmel til nu.”

På samme måde som hos statsforvaltningerne afholdes der ikke samtaler, hvis det vurderes, at der skal være en *børnesagkyndig undersøgelse*. Også i retterne fortæller enkelte om en mellemløsning – en observationsrapport – som består i et par besøg i hjemmet af en børnesagkyndig med det formål, at ”gå det lille spadestik dybere, frem for at lave en hel børnesagkyndig undersøgelse, der kan være ’overkill.’” Flere informanter peger netop på, at en børnesagkyndig undersøgelse er stor og ressourcetrækkende, og at den anses for at være unødvendig i en stor del af sagerne. Blandt eksempler på sager, hvor en sådan undersøgelse vurderes relevant, nævnes sager med særlige problematikker, såsom misbrug, psykisk sygdom eller tvivl om forældrekompetencer, samt sager, hvor der hos dommeren er tvivl om sagen.

Beslutningen om, at der skal gennemføres en børnesagkyndig undersøgelse, kan tages efter mødet med forældrenes forklaringer eller efter en samtale med barnet.

4.3 Belysning af barnets perspektiv – fremskridt og forslag til forbedringer

Som nævnt er det et grundlæggende princip i forældreansvarsloven, at barnets perspektiv skal inddrages i sager om forældremyndighed, bopæl og samvær. Interviewpersonerne giver entydigt udtryk for, at loven er meget tydelig med hensyn til, at børn skal inddrages – ”*Barnets synspunkt SKAL komme til udtryk i sagerne*”. Desuden betragtes børneinddragelsen som meget væsentlig, herunder henvises særligt til børnenes position i sagerne:

”Det er vigtigt, at få belyst hvad barnet tænker uafhængigt af, hvad forældrene tænker.”

”Barnet skal have lov at ytre sig. Dem, der bliver mest berørt af sådan nogle afgørelser, det er jo lige præcis børnene.”

”Det fungerer godt, at de også bliver hørt – de er stridens æble. De gør sig også nogle tanker om det, som er vældig, vældig gode at få med.”

Det generelle indtryk, informanterne giver, er, at barnets perspektiv er styrket via forældreansvarsloven. Der henvises til, at omfanget af oplysninger til at belyse barnets perspektiv er større, end før forældreansvarsloven trådte i kraft, samt at der nu afholdes flere børnesamtaler, at det er blevet nemmere at argumentere over for forældrene, at børnenes perspektiv skal inddrages, og at fokus er flyttet fra forældrenes ret til børnenes ret og herigennem kommet mere fokus og vægt på barnets perspektiv:

”Jeg tænker, at jeg har fået helt nyt job efter forældreansvarsloven kom, for det er jo en helt anden måde at behandle sagerne på. Og jeg er ikke et øjeblik i tvivl om,

at det produkt, vi sender ud nu, er så meget bedre. Og jeg tror også, at forældrene oplever det sådan.”

”Jeg synes, det var et stort fremskridt, både børneinddragelsen og at der bruges mere tid på sagerne. Nu graves der et spadestik dybere, både ved at der bruges børnesagkyndige, og at der indhentes udtalelser, sådan som loven lægger op til.”

”Ja, det er da i hvert fald blevet bedre. Tidligere var vi ikke så opmærksomme på at få barnets perspektiv frem, men efter loven bestræber vi os på det i videst muligt omfang – flere børnesamtaler og i det hele taget mere opmærksomme på at få frem, hvad barnet egentlig mener.”

Særligt børnesamtalerne fremhæves som en forbedring:

”Jeg er mere tryk ved at gøre det, jeg gør, efter selv at have set og hørt, hvad de selv har at sige.”

Praksisændringen med hensyn til antallet af børnesamtaler forekommer størst i retterne. Her henvises især til ændringen i alderskriteriet. En del af interviewpersonerne fra statsforvaltninger giver udtryk for, at alderskriteriet for at inddrage barnet via en samtale i praksis ikke var væsentlig anderledes i årene op til forældreansvarslovens ikrafttræden. Begge steder beretter desuden om flere børnesamtaler som resultat af en stigning i antallet af ansøgninger om fælles forældremyndighed.

En enkelt interviewperson giver udtryk for, at det er gået den anden vej; at barnets perspektiv ikke er forbedret via forældreansvarsloven. Der henvises her til, at det ikke er i barnets interesse at skulle inddrages, når der er tale om relativt små børn. Som tidligere nævnt er der blandt interviewpersonerne forskellige holdninger til inddragelsen af de helt små børn.

Samtidig med, at interviewpersonerne generelt vurderer forældreansvarslovens krav om børneinddragelse positivt, kommer de også med forslag til forbedringer.

Blandt informanterne fra statsforvaltningerne er der et ønske om flere ressourcer til forvaltning af loven: *”Loven er god, men ressourcerne er bare ikke fulgt med.”* Dette gælder særligt ressourcer til afholdelse af tværfaglige møder, der betragtes som meget værdifulde, men som flere steder undlades grundet mangel på ressourcer.

Enkelte peger også på et bedre samarbejde med kommunerne i de sociale sager: *”Vi er to instanser, der arbejder med en familie og nogle børn, og det kunne godt hænge bedre sammen.”* Her henvises til vigtigheden af at sikre en helhed for barnet mellem et samvær, der fastsættes af statsforvaltning-

gen, og eventuelle foranstaltninger omkring barnet iværksat af kommunen. Desuden peges på, at bemyndigelse og viden fra kommunen bør inddrages i højere grad for at opnå helhedsorienterede løsninger, der tilgodeser barnets bedste, eksempelvis at der bevilges en støtteperson til barnet ved samvær.

Blandt dommerne er der et ønske om, at sagerne er bedre oplyst, når de sendes fra statsforvaltningerne til retterne. Det ville forkorte sagsbehandlingstiden, og dobbeltarbejde ville undgås. Som nævnt skyldes de få oplysninger i sagen formodentlig ofte, at sagen hurtigt er afsluttet i statsforvaltningen, men der peges også på, at der i nogle tilfælde forefindes oplysninger i statsforvaltningerne, som ikke medsendes.

Flere dommere foreslår også en øget mulighed for at undlade samtale med barnet i tilfælde, hvor det betragtes som overflødigt, men de kommer samtidig med overvejelser om, hvorvidt det handler om loven eller forvaltningen heraf:

”Jeg har tænkt, at det er meget nok, at loven skal bestemme, at vi skal holde samtale i alle sager, men nu hvor jeg tænker over det – man kunne også fortolke loven lidt anderledes og lade være med at holde dem, der hvor man tænker ”her er det kun for samtalens skyld, at man afholder den.” Det har vi diskuteret lidt, os jurister indbyrdes. Hvad skal der til for, at det er overflødigt, som det står i loven? [...] Her kan man så spørge, om det er lovgivningen eller vores forvaltning af den, den er gal med?”

Der peges også på berammelsestiderne for sagerne ved retterne som et område for forbedringer, da ventetiden anses som en belastning, ikke mindst for børnene. Sagerne prioriteres, men det kan stadig blive bedre ifølge informanterne:

”Og så kan vi gøre det bedre, at vi kan være hurtigere. Vi prioriterer disse sager, har sat særlig tid af i kalenderen til dem, men det har ikke virket nok; vi har al for lang sagsbehandlingstid.”

Nogle interviewpersoner, både i statsforvaltningerne og i retterne, foreslår indførelsen af en spærregel eller karenstid på et halvt til et helt år, så det ikke vil være muligt at anlægge en ny sag umiddelbart efter en afgørelse, blandt andet for at skåne børnene for gentagen inddragelse.

5. SAMTALER MED BARNET

Det følgende angår samtaler med barnet i henholdsvis statsforvaltningerne og retterne, herunder rammerne for samtalen og forhold der knytter sig til forløbet før, under og efter samtalen.

5.1 Rammer for samtalen

5.1.1 Hvem afholder samtalen

Udvalget om forældremyndighed og samvær anbefaler, at samtaler med børn som udgangspunkt udføres af eller under medvirken af kvalificerede og erfarne sagkyndige, der har viden om og indsigt i børns udvikling og behov.

Af bekendtgørelse nr. 1071 af 6. september 2007 om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær m.v. fremgår det, at en samtale med barnet i statsforvaltningerne skal afholdes af en børnesagkyndig. Efter det oplyste er det i statsforvaltningerne fastansatte børnesagkyndige, der deltager ved samtalen med barnet. Ifølge interviewpersonerne er disse børnesagkyndige uddannet som socialrådgivere, psykologer eller pædagoger, der har videreuddannet sig, og at alle har erfaring inden for børneområdet. De børnesagkyndige interviewpersoner svarer bekræftende på, at de føler sig godt rustede til at holde samtaler med børnene, men påpeger, at det er et område, der kræver ajourført viden.

Den hyppigste praksis er ifølge informanterne, at det er den børnesagkyndige, der afholder samtalen alene. Dette har navnlig at gøre med hensynet til barnet og samtalens formål:

”Jo mere officielt man gør det, jo mere bærer det præg af, at barnet bliver indkaldt som vidne, og det er jo ikke det, der er formålet med samtalen. Vi skal have en fornemmelse af barnet, og hvordan det trives.”

Retterne har ikke ansat børnesagkyndige, men benytter sig af eksterne psykologer. I nogle retter er det efter forældreansvarslovens ikrafttræden valgt at lave et stillingsopslag og på den baggrund få en samarbejdsaftale med et antal psykologer (cand.psyk.) med erfaring inden for området, mens listen over anvendte børnesagkyndige i andre retter er baseret på tidligere samarbejdspartnere – enkelte steder efter ”de forhåndenværende søms princip”. Der er blandt dommerne et generelt indtryk af, at de børnesagkyndige er godt rustede til opgaven, men flere peger på behovet for kursustilbud til dommerne.

Praksis for, hvem der afholder samtalen med barnet, varierer retterne imellem og flere steder også inden for samme ret. Dommeren kan afholde samtalen alene, sammen med en børnesagkyndig eller lade den børnesagkyndige afholde samtalen alene. Samlet set fortælles det, at der bruges børnesagkyndige langt oftere efter forældrelovens ikrafttræden.

Der gives indtryk af, at de dommere, der vælger at afholde samtalen med barnet uden deltagelse af en børnesagkyndig, typisk har været længe i embedet. De afholder gerne samtalen alene med barnet, når det angår sager med større børn, og sagen i øvrigt er ukompliceret. I sager med små børn, et højt konfliktniveau eller særlige forhold ved barnet vælges det at holde samtalen med en børnesagkyndig. En enkelt dommer fortæller, at vedkommende i alle tilfælde afholder samtalen uden en børnesagkyndig. Den mest brugte form synes at være, at dommeren som udgangspunkt afholder samtalen sammen med en børnesagkyndig, hvor det typisk er den børnesagkyndige, der fører ordet. Dette sker ud fra overvejelser om, at de børnesagkyndige er mere kompetente til at føre samtalen med barnet – ”de har nogle andre redskaber til at snakke med børn og får sagen belyst på en god måde” – samtidig med, at mange dommere betragter det som en fordel at have set og hørt det barn, om hvis forhold de skal træffe afgørelse.

Enkelte dommere deltager ikke, men lader den børnesagkyndige afholde samtalen alene ud fra overvejelser om kompetencer og for at undgå, at samtalen finder sted i retsbygningen:

”Det er meget brugt, at den børnesagkyndige tager samtalen uden for retten uden dommeren. Bygningen her er meget bombastisk bygning, og det gør det svært at skabe intimitet. [...] Det er den bedste måde at skabe et godt rum for en god dialog med barnet, synes jeg. Dels rammerne, og dels uddannelsen – dommerne er uddannet til at træffe beslutninger, de børnesagkyndige til at snakke med børn.”

5.1.2 Bisiddere

På baggrund af anbefalinger fra Udvalget om forældremyndighed og samvær er der i retterne indført mulighed for at udpege en bistandsperson til barnet, jf. retsplejeloven § 450 d. Det påpeges af udvalget, at behovet for en bistandsperson er mindre, når en børnesagkyndig tilknyttes sagsbehandlingen, hvorfor forslaget ikke omhandler statsforvaltningerne. Her er det dog også muligt for barnet at have en bisidder, jf. forvaltningsloven § 8. Bistandspersonen, der udpeges af dommeren, kan have til opgave at forklare barnet sagsgangen og afgørelsen samt være til stede under en samtale med barnet. Personen har ikke partsbeføjelser, og vigtigheden af, at personen forholder sig neutralt i sagen, understreges. Udvalget anbefaler, at en bistandsperson anvendes i særlige tilfælde, herunder i sager med meget højt konfliktniveau mellem forældrene, påstande om krænkende adfærd i familien, misbrug eller ressourcetsvage forældre samt i langvarige sager, der har ført til flere retssager om barnet, og i sager, hvor barnet er særligt udsat.

I praksis anvendes bisiddere ikke i stor udstrækning. De fleste giver udtryk for, at de aldrig eller kun få gange har erfaringer med, at barnet har haft en bisidder med til samtalen. Dette har i så fald været barnets lærer, pædagog eller en person fra kommunen. Det kan tilføjes, at der er en formod-

ning om, at det i visse situationer vil være svært at få forældrenes samtykke til, at en repræsentant fra kommunen deltager i samtalen, da ikke alle vil være interesserede i, at de to instanser udveksler oplysninger.

En bisidder ved samtalen betragtes alene relevant i sager med meget højt konfliktniveau, hvor børnene er pressede, sager med mistanke om krænkende adfærd, anbragte børn eller andre socialt tunge sager. Nogle informanter giver udtryk for, at brugen af bisiddere i disse sager kan øges. I øvrigt siger interviewpersonerne klart, at der ikke er et behov for, at bisiddere anvendes hyppigere ved samtalen med barnet. Det skyldes først og fremmest, at der i langt de fleste sager deltager en børnesagkyndig:

”Jeg synes, at psykologerne er gode til at tage hånd om børnene, og det er da nok, at barnet skal forholde sig til én voksen.”

Desuden er flere informanter betænkelige ved, hvad det vil signalere over for barnet:

”Det vil være et signal til barnet om, at det er farligt. Samtidig vil det også være signalforvirring – skal personen beskytte barnet mod os eller...? Jeg synes, det ville være et udtryk for en mistillid til systemet.”

”Jeg bruger det ikke. Det kunne være udmærket i særlige sager, men hvor mange personer skal være med? Hvor meget drama skal sættes i gang? Det er bedst at nedtone, så bliver børnene mest rolige.”

Herudover er der stærke betæneligheder ved en bisidders neutralitet. Flere har erfaringer med bisiddere, der viste sig ikke at være neutrale, og alle påpeger vigtigheden af, at personen ikke er involveret i sagen:

”Det er helt afgørende, at det er en professionel person, der ikke har noget at vinde eller tabe i denne her sag. Det skal være objektivt og uvildigt.”

”Man skal være et hundrede procent sikker på, at det er en helt neutral person. Og det ved jeg ikke, hvordan man kan være sikker på. Det har jeg aldrig prøvet. Det mener jeg, man skal være meget påpasselig med. Det kan nemt være en person, der hælder til den ene forælders side, og så er barnet måske bange for at sige nogle ting.”

Af hensyn til neutralitet peges på, at en skolelærer, en pædagog eller en person fra kommunen kunne være mulige bisiddere, men her kommer samtidig overvejelser ind om barnets kendskab til per-

sonen. Kender barnet ikke personen, peger flere på, at det ikke har et formål at inddrage endnu en fremmed person, og omvendt hvis barnet kender personen, er der betænkeligheder om neutralitet – ”de skal balancere på en knivsæg”.

Flere interviewpersoner kan bedre se et behov for en bisidder før eller efter frem for under en samtale – til at formidle sagsgangen og afgørelsen. Igen påpeges dog betænkeligheder ved personens neutralitet, og der gives udtryk for, at formidlingsdelen til børnene kan løses på anden vis.

5.1.3. Tid og sted

Med henblik på at skabe god kontakt og et tillidsforhold til barnet anbefaler Udvalget om forældremyndighed og samvær, at der afsættes god tid til samtalen med barnet, at der gives mulighed for at tale med barnet flere gange, hvis der er behov for det, at samtalen finder sted i nogle børnevenlige rammer, og at der skal være mulighed for at vælge form og materialer alt efter modenhed og evner, fx mulighed for at tegne.

En af de børnesagkyndige informanter i statsforvaltningerne mener, at der med fordel kan anvendes mere tid på børnesamtalerne, mens de øvrige i statsforvaltningerne giver udtryk for, at den afsatte tid er tilpas. Der er blandt enkelte erfaringer med, at tiden tidligere har været for presset, men at dette er blevet ændret. Der afsættes typisk 1½-2 timer til en samtale inklusiv forberedelse og efterfølgende notatskrivning. Har barnet behov for at tale yderligere, kan der tilbydes børnesagkyndig rådgivning og i visse af statsforvaltningerne også børnegrupper. Det synes ikke at være udbredt, at selve børnesamtalen strækker sig over flere gange. Dette ville ifølge informanterne kunne bidrage med et mere tydeligt indtryk af barnet, men modsat er der også en risiko for, at det ville udgøre en belastning for barnet. Enkelte efterspørger dog muligheden for at lave en ”mini-undersøgelse, hvor de [børnene] kunne møde den børnesagkyndige et par gange.” Det tilføjes, at statsforvaltningerne har frie rammer til, hvordan barnets perspektiv belyses, men at det også er et spørgsmål om ressourcer.

Dommerne i retterne vælger selv, hvor meget tid der skal afsættes til samtalen. Her afsættes ofte en time til samtalen, der typisk varer 30-45 minutter. Dertil kommer tid til forberedelse og notatskrivning. I tilfælde af, at den afsatte tid ikke er tilstrækkelig, stoppes samtalen ikke, men fortsættes ud over den afsatte tid.

Det er noget forskelligt, om der anvendes et særligt lokale til samtale med barnet. I statsforvaltningerne foregår samtalen enten på den børnesagkyndiges kontor, som ofte er dekoreret med børnetegninger, eller i mødelokaler, der fx har børnevenlige plakater på væggene. Begge steder er der gerne remedier til at tegne og eventuelt lidt legetøj. Typisk får børnene tilbudt en juice eller en sodavand. I retterne afholdes børnesamtaler mange steder i et særligt lokale, fx et mæglingslokale eller andet lokale, der findes passende, hvor der kan være sofaer, børnevenlige plakater på væggene, lidt lege-

tøj, papir og farver. Børnene får også her typisk tilbudt noget at drikke. Som nævnt vælges det også at holde samtalen uden for retten ud fra overvejelser om, hvilket indtryk retsbygningen giver barnet. Nogle fortæller, at enkelte dommere også til tider vælger at afholde samtalen med barnet under en gåtur uden for retsbygningen. Andre afholder samtalen på dommerens kontor. De steder, der ikke har et særligt lokale til formålet, er der ikke en ensartet holdning blandt dommerne til spørgsmålet om, hvorvidt lokalet er væsentligt:

”Dommerens kontor er udmærket. Det er ikke noget must, at man har et specielt lokale.”

”Der burde også være et særligt børnerum. Det er for højtideligt på dommerens kontor, og jeg har heller ikke stole, der passer til børn, og der skulle være andre tegninger på væggene. Her kommer der også personer med håndjern på eller som bander på gangen. Det bør tænkes ind i ny retsbygning.”

5.2 Forinden samtalen – forberedelse

Forberedelse på samtalen med barnet angår både medarbejderne, forældrene og barnet.

I statsforvaltningerne kan den børnesagkyndiges forberedelse bestå i gennemgang af oplysninger fra et indledende tværfagligt møde eller læsning af referat fra juristen i tilfælde af, at det indledende møde har været afholdt uden deltagelse af en børnesagkyndig. Ofte *”tages der også en snak”* med juristen forinden samtalen. Herigennem får den børnesagkyndige en guide for, hvad der er vigtigt at få afklaret under samtalen med barnet. I det omfang, der er korrespondance med forældrene eller indhentet oplysninger fra institutioner m.v., vil dette også indgå i den børnesagkyndiges forberedelse. De børnesagkyndige giver udtryk for, at de generelt oplever at være godt forberedt til samtalen, og deltagelse i et indledende tværfagligt møde ses som en væsentlig fordel.

I retterne sker forberedelsen ligeledes ud fra forældrenes oplysninger samt på baggrund af eventuelt indhentede oplysninger fra institutioner m.v. Udover at få afklaret, hvad børnesamtalen skal dække, så er oplysningerne også vigtige for at kunne opbygge et tillidsforhold til barnet:

”Det er utrolig vigtigt, at børnene føler, det er legitimt at snakke med dem, og det gør de blandt andet, hvis de kan høre, at man kender noget til deres baggrund.”

I tilfælde af, at den børnesagkyndige ikke har deltaget i mødet, hvor forældrene kommer med deres forklaringer, mødes dommeren og den børnesagkyndige typisk kort forinden samtalen med henblik på en fælles forberedelse.

I statsforvaltningerne såvel som i retterne forberedes forældrene under mødet med disse på, hvad der skal ske under samtalen med deres barn. Denne forberedelse er af meget varierende omfang. Nogle af interviewpersonerne beretter, at forberedelsen alene består i oplysninger om dato for samtals afholdelse, mens andre fortæller om en mere detaljeret forberedelse af forældrene. Til sidstnævnte hører både oplysninger om selve samtals temaer (at børnene ikke vil blive spurgt om, hvor de helst vil være, men at de skal fortælle om deres hverdagsliv), at det er frivilligt at deltage, og at børnene ikke behøver at svare. Desuden kan der oplyses om, hvor samtalen bliver afholdt – enkelte viser lokalet til forældrene – hvad de skal forberede deres børn på, og hvornår de skal det, men også desuden omkring, at de ikke skal udspørge deres børn efterfølgende om samtals indhold, og at det er deres opgave at forberede børnene. Enkelte steder udleveres brochurer eller der henvises til hjemmesiden www.morogfarskalskilles.dk med henblik på, at forældrene kan forberede deres børn. Flere har erfaringer med, at forberedelsen af forældrene er meget væsentlig, både for at gøre forældrene trygge ved, at barnet skal til samtale, for at de kan forberede deres børn på en ordentlig måde og for at forhindre, at forældrene efterfølgende ”forhører” børnene om samtalen.

Fælles for statsforvaltningerne og retterne er, at de ikke ser barnet inden en samtale. Forberedelsen af barnet er dermed overladt til forældrene med eventuel hjælp fra foldere eller hjemmesider. Yderligere forberedelse af barnet sker indledningsvis ved selve samtalen, jf. senere.

5.3 Ledsagelse af barnet

Barnet kommer ofte til samtalen ledsaget af den forælder, som barnet opholder sig hos på tidspunktet for samtalen. Ifølge interviewpersonerne sker det også, at begge forældre møder op, fordi den ene forælder kan frygte, at modparten vil forsøge at præge barnet lige op til samtalen. Hvis det er et meget konfliktyldt forhold, opfordres det til, at en anden person end en forælder følger barnet til samtalen.

Den børnesagkyndige eller dommeren henter barnet i venteværelset, hvor der samtidig hilses på den eller de personer, der har ledsaget barnet. I denne situation påpeger flere vigtigheden af, at det gøres på en måde, så barnet oplever, at det er legitimt at gå med ind til samtalen. En del steder inviteres den eller de ledsagende personer også med ind i lokalet, igen med det formål at gøre barnet trygt. Forældrene eller andre ledsagere deltager i udgangspunktet ikke i samtalen, jf. også retsplejelovens § 450 c og Familiestyrelsens vejledning om samvær. Undtagelse herfra er bisiddere, jf. det tidligere.

5.4 Introduktion til samtalen

Samtalen indledes med en introduktion til barnet. Ifølge interviewpersonerne i både statsforvaltningerne og retterne omfatter denne introduktion oplysninger om, at samtalen er frivillig, og at de ikke behøver at svare på spørgsmålene. Dertil kommer oplysninger om samtals baggrund og formål, og hvad den vil omhandle.

Mens samtalen for barnet er frivillig, er den en forpligtelse for statsforvaltningerne og retterne. Barnet har ret til at blive hørt, men er ikke forpligtet til at deltage. Der er forskellige meninger om, i hvilken grad børnene opfatter selve det at deltage i samtalen som frivilligt. Mens enkelte beretter, at de ikke sjældent oplever børn, som møder op og takker nej til at deltage i samtalen, har andre aldrig oplevet, at børnene ikke vil deltage. Informanter, der beretter om sidstnævnte, giver udtryk for, at børnene muligvis tidligere skulle have haft oplysningen om frivillighed, for mere reelt at kunne betragte samtalen som et tilbud. At barnet undervejs ikke behøver at besvare spørgsmål, oplever børnene, ifølge informanterne, reelt som en frivillig sag og gør også brug heraf.

Barnet får også at vide, at det ikke skal træffe en afgørelse, og at der på baggrund af samtalen vil blive skrevet et notat, som vil blive gennemgået med barnet til sidst i samtalen. Desuden oplyses barnet om, at forældrene vil få notatet at se:

”Jeg gør meget ud af at sige til dem, at jeg rigtig gerne vil lytte til dem, men at det er mig, der bestemmer. Forstået på den måde, at jeg prøver at gøre dem begribeligt, at det ikke er deres ansvar. Jeg fortæller dem også, at jeg vil skrive lidt ned undervejs, og at deres forældre vil blive gjort bekendt med hovedindholdet. Det er ikke sådan, at jeg vil citere dem for ting. [...] Til sidst gennemgår jeg med dem, hvad jeg har tænkt mig at skrive, og om det er ok med dem. Det hele gøres forskelligt afhængig af alder.”

Flere steder spørges barnet også indledningsvis om, hvad forældrene har fortalt om samtalen, og om, hvilke tanker barnet har gjort sig om samtalen. Erfaringerne er, at det er meget forskelligt, i hvilket omfang børnene er blevet forberedt på samtalen af forældrene. Mange af børnene opleves som nervøse, når de møder op til samtalen, og derfor startes der også ud med at forsøge at gøre dem trygge.

I retterne er det typisk dommeren, der giver introduktionen til samtalen, mens det i statsforvaltningerne er den børnesagkyndige. I en af statsforvaltningerne er der udfærdiget en intern og udførlig vejledning til de børnesagkyndige med typiske forhold og fokuspunkter i forbindelse med en samtale med barnet, både før, under og efter. Der gives udtryk for, at det er en stor hjælp i det daglige med denne standardskrivelse.

5.5 Samtalens indhold og fremgangsmåder

Ifølge informanterne følger de børnesagkyndige ikke en særlig metode under samtalen, men gør brug af særlige spørgeteknikker til børn, som de har lært via deres uddannelse, kurser og erfaringer. Dommerne anvender heller ikke en speciel metode, men bruger erfaringer fra tidligere samtaler, fra kurser eller de erfaringer, de har gjort sig via de børnesagkyndiges deltagelse i samtalerne. Enkelte

retter adskiller sig ved nøje at følge en særlig metode (inspireret af den norske psykolog Halvor Øvreeide). I den føromtalte interne vejledning i en af statsforvaltningerne findes der endvidere eksempler på typiske spørgsmål, som søges afdækket under samtalen.

Generelt er samtalerne struktureret ud fra temaer. Det fortælles, at børnene ikke spørges direkte til, hvor de helst vil bo, men at der spørges til hverdagsting, såsom *hvordan spiser I?, får du madpakke med?, fritidsinteresser?, bliver der læst godnathistorie?, hvad med venner og venner med hjem, når man er hos den ene eller den anden?, hvad med lektier, når man er hos den ene og den anden?, hvad laver du sammen med far?, mor?, søskende?, hvordan klarer du dig i skolen?, hvad med bedsteforældre?, forholdet til evt. nye partnere? og deres evt. børn?* Børnenes trivsel under det forløb, der har medført, at de nu er til samtale, kan også være genstand for samtalen:

”Børnene spørges til, hvordan de har oplevet forløbet, hvordan det er nu, hvordan de har det hos far og mor, og hvis de kunne ønske, om der så var noget mor og far kunne blive bedre til.”

Børnenes trivsel med og tilknytning til forældrene søges således afdækket, uden at barnet direkte bedes tage stilling til, hos hvem af forældrene det helst vil være. En undtagelse herfra er de større børn, dvs. dem på ca. 16 år og derover, der spørges mere direkte herom. Selve spørgemåden er ifølge informanterne i det hele taget tilpasset barnets alder, sådan at de mindre børn fx spørges til meget konkrete og afgrænsede forhold, som de kan besvare. Der kan også bruges rollespil under samtalen eller en imaginær tryllestav til at få barnets ønsker om forbedringer hos forældrene frem.

Den viden om barnet, som personen, der afholder samtalen, har via forberedelsen, forelægges ikke i sin helhed for barnet, kun i det omfang, det findes relevant. Dette kan fx være spørgsmål, der indledes med ”jeg har hørt fra din skole, at sådan og sådan”.

5.6 Dilemmaer og udfordringer

Udvalget om forældremyndighed og samvær peger på, at børn oftest er meget loyale over for forældrene, og at det derfor er en udfordring at forvalte barnets udtalelser og videreformidle barnets perspektiv. Udvalget finder på baggrund af en undersøgelse af professor Hanne Warming om samtaler med børn i statsamtene,¹ at børneinddragelsen rejser en række etiske problemstillinger, herunder hvordan barnet inddrages uden at blive gjort ansvarligt, samt hvordan barnets udsagn videreformidles, så barnets loyalitetskonflikt ikke forstærkes.

5.6.1 I løbet af samtalen

Langt de fleste interviewpersoner fortæller, at der indledningsvis i samtalen gøres meget ud af at fortælle barnet, at man gerne vil høre, hvad det har at sige, men at det er dommeren eller juristen,

¹ Hanne Warming (2002): ”*Det er lidt svært – men jeg må jo sige min mening.*”

der træffer afgørelsen. Der er forskellige opfattelser af, hvorvidt dette i praksis betyder, at barnet ikke føler ansvar:

”Det er noget af det, der er rigtig svært. Det er jo noget af det, der har været et tema. Skal børn vælge mellem far og mor? Nej, det skal de i hvert fald ikke. Det er noget af det, vi italesætter over for børnene. Vi vil gerne høre, hvad de synes, men de skal ikke vælge.”

”Jeg prøver at gøre meget ud af at sige, at de har mulighed for at komme med nogle ønsker, men at det ikke er sikkert, at de bliver opfyldt – at det er andre voksne, der har ansvaret for at træffe den beslutning. Det gør jeg meget ud af. Men jeg tror, det er svært at få børnene til slet ikke at føle et medansvar.”

”Det er noget af det, der er meget fokus på. Jeg synes, det lykkes meget godt i praksis.”

Hertil kommer, at barnet ikke må bringes i en situation, som det ikke kan overskue, jf. Familiestyrelsens vejledning om samvær. Blandt informanterne opleves dette overordnet set ikke som et problem – *”Det er der meget fokus på. Jeg føler absolut ikke, det sker. Helt sikkert.”* Der henvises til, at dette tages med i betragtning både ved vurderingen af, om barnet skal indkaldes til en samtale, og i forhold til, hvad barnet spørges til ved samtalen.

Ligeledes bør barnet via deltagelse i en samtale ikke bringes i en alvorlig loyalitetskonflikt i forhold til forældrene, jf. Familiestyrelsens vejledning om samvær. Nogle af informanterne mener, at dette er svært at undgå i praksis, men de fleste giver udtryk for, at det godt kan lade sig gøre:

”Det kommer de aldrig, for vi spørger dem aldrig til om de vil være det ene eller det andet sted.”

”Det kan man ved at skabe et fortroligt samtalerum med dem. Men de er i en loyalitetskonflikt, når de kommer. Det er også derfor, det er så vigtigt at skitsere rammerne fra start af. Det handler jo ikke om, at de skal vælge. Det gøres de klart ved starten af samtalen. De skal heller ikke fortælle om, hvem de helst vil bo hos.”

Flere peger igen her på de børnesagkyndiges kompetencer – at disse er gode til at spørge på den rigtige måde, så børnene ikke kommer i en (forstærket) loyalitetskonflikt. Desuden nævnes, at forældrenes konfliktniveau i statsforvaltningerne indgår som kriterium for at undlade en samtale med barnet, jf. det tidligere.

5.6.2 Videreformidling af barnets perspektiv

Når en samtale med barnet er afholdt, skal der udfærdiges et notat om samtalens indhold. Af betænkningen ”Barnets perspektiv” og i Familiestyrelsens vejledning om samvær fremgår de nærmere forhold omkring notatets udformning. Da barnets perspektiv tillægges stor vægt ved en afgørelse, skal notatet være udformet så fyldigt, at barnets synspunkter ikke kan betvivles på et senere tidspunkt. Samtidig skal der tages højde for, at notatet kommer til forældrenes kendskab, og at notatet ikke må belaste barnets forhold til dets forældre. Der er således et dilemma i, at barnets synspunkter skal tydeliggøres i beslutningsgrundlaget, samtidig med, at det ikke må ”ansvarliggøres” for sagens udfald. Udvalget om forældremyndighed og samvær påpeger på baggrund af den førmtalte undersøgelse af Hanne Warming, at det er en udfordring at forvalte barnets udtalelser og videreformidle barnets perspektiv, både når barnet er ukritisk i sin ”fortælling”, og når det er bekymret for, hvad der må siges til forældrene. Det anbefales, at der ikke videregives meget udførlige oplysninger om forældre eller anden nær familie, men at barnets udtalelser generaliseres og omskrives på en sådan måde, at det undgås, at barnet bringes i en yderligere loyalitetskonflikt. Det skal drøftes med barnet, hvad der skal gengives i notatet om samtalen, og om der er noget, som ikke skal med. Muligheden for at undtage oplysninger fra forældrenes aktindsigt betragtes ikke som en ideel løsning, da barnet kan risikere at blive ”forhørt” af forældrene, når disse bliver gjort bekendt med, at visse oplysninger er undtaget, jf. Familiestyrelsens vejledning om samvær og Udvalget om forældremyndighed og samvær.

Ifølge interviewpersonerne udarbejdes notatet i statsforvaltningerne af den børnesagkyndige, der har afholdt samtalen, mens det i retterne er forskelligt, om det er dommeren eller den børnesagkyndige, der gør det. Disse forskelle gælder også tilfælde, hvor begge har deltaget i samtalen. Flere dommere oplyser, at den børnesagkyndige udfører dette arbejde, fordi de er ”*gode til at formulere, så barnet ikke kommer i klemme mellem forældrene.*”

Stort set alle informanter beretter, at børnene inddrages i notatskrivningen, så de er vidende om, hvad der fortælles videre til forældrene, og for at den person, der afholder samtalen, kan få bekræftet hos barnet, at dets udtalelser er korrekt forstået. Dette foregår typisk sidst i samtalen og enkelte steder også undervejs. De større børn kan også være med i formuleringen af notatet. En enkelt fortæller modsat, at notatet ikke gennemgås med barnet under samtalen.

Ifølge Familiestyrelsens vejledning om samvær bør notatet indeholde en vurdering af, om barnet er alderssvarende, og i de tilfælde, hvor barnet er meget i klemme, også en vurdering af, om dets synspunkter kan antages at være udtryk for egen mening. Det sker med henblik på at kunne imødegå eventuelle senere indvendinger fra en forælder om, at barnets udtalelser er påvirket af modparten. Der er blandt interviewpersonerne en forskellig holdning til denne del. Nogle giver udtryk for, at det er rart at have, når der skal træffes afgørelser, mens andre mener, at det kan være uheldigt ”at

vurderinger af, om barnet fx er påvirket af den ene eller anden forælder, blandes sammen med dommerens afgørelse.”

Det førømtalte dilemma om, at inddragelsen af barnet på den ene side er et spørgsmål om retssikkerhed for barnet, mens dets oplysninger på den anden side vægtes i afgørelsen, hvorfor der også – om end i anden række ifølge Udvalget om forældremyndighed og samvær – er tale om en forhold, som forældrene har interesse i og krav på at gøres bekendt med, påpeges også af interviewpersonerne:

”Jeg sidder ikke med en løsning, men det er et væsentligt problem. Man kan ikke både blæse og have mel i munden i de tilspidsede sager, altså inddrage barnet og sige, at dets perspektiv skal belyses, og samtidig sikre forældrenes indsigt i sagen og deres retssikkerhed. [...] Det vigtigste må trods alt være at få den rigtige afgørelse – den der er bedst for barnet. Ikke forældrenes retssikkerhed, men barnets. Børnene bør kunne udtale sig frit uden risiko for repressalier eller for at gøre den ene eller den anden ked af det.”

”Men ud fra retsplejemæssige synspunkter så kan sagen heller ikke afgøres på baggrund af oplysninger, som forældrene ikke er bekendt med. Det er et dilemma, som måske er uløseligt.”

”Før kunne vi sige til forældrene, at de ikke fik noget at vide fra samtalen. Nu er den vendt om, så det er hovedreglen, at de skal have et notat fra samtalen. Og det er jeg meget ked af, at de skal. Jeg ville gerne kunne sige til barnet, at det ikke skal være bange for, at noget af det, vi snakkede om, kom videre. Jeg savner, at det kommer til at fremgå af loven, at hovedreglen er, at barnet kan udtale sig uden frygt for, at det bliver videregivet til forældrene. [...] Det skal være sådan, at det kan man fuldt legalt undlade at gøre. Pt. kommer det an på, hvordan man håndterer notatskrivningen.”

Interviewpersonerne har således ikke en løsning på dilemmaet, der manifesterer sig ved udarbejdelsen af notatet.

I håndteringen af oplysninger, der kan belaste barnets forhold til dets forældre, anvendes både at udelade detaljer og kun videregive hovedindholdet, at omformulere, at udelade oplysninger og undtage oplysninger fra forældrenes aktindsigt. Dette kan ske, hvis barnet under gennemgangen af notatet giver udtryk for, at det ikke ønsker, at forskellige dele skal indgå, men det kan også forekomme, hvis personen, der afholder samtalen, vurderer, at barnet ikke selv kan overskue konsekvenserne af dets udtalelser.

Fokus på hovedindholdet af samtalen og brugen af omformuleringer i notatet synes at foregå ret generelt. Det fortælles, at der udvælges i det, børnene siger, så det bliver dækkende, samtidig med at børnene ikke udleveres. Barnets udtalelser kan også omformuleres til noget mere positivt, fx fortæller en interviewperson, at det *”kan være meget følsomt, at forældre skændes, så det kan omformuleres til ”far og mor kan godt blive bedre til at snakke sammen.””*

Udeladelse af oplysninger vælges typisk, når det angår mindre relevante dele af samtalsindhold, mens muligheden for undtagelse fra aktindsigt kan komme på tale, når det handler om forhold, der er centrale for sagens afgørelse, eller som kan føre til en underretning. Den generelle oplevelse er, at det er yderst sjældent, at børnene vil have udelukket noget af central betydning:

”Man kan også holde kæft med tilbagevirkende kraft hos mig, altså vi kan strege noget ud. Det afhænger af hvad det er – ikke ved det mest afgørende, men det er meget, meget sjældent, at noget undtages.”

”Hvis børnene ikke vil have noget med: Er det uden betydning, så streges det bare. Er det af betydning, så snakkes med juristen om at undtage. Det er sjældent, vi har problemet. Nogle gange er det nødvendigt at underrette kommunen, men generelt er det et dilemma at undtage oplysninger, og man skal tænke sig godt om. Undtagelsen kan blive ændret i Familiestyrelsen, plus at forældrene kan udspørge barnet om det hemmeligholdte.”

Risikoen for, at barnet ”forhøres” af forældrene om de forhold, der er undtaget fra aktindsigt, nævnes af flere som årsag til, at undtagelser ikke anvendes i stor udstrækning.

Ikke alene omformuleringer og udeladelser af oplysninger, der kan belaste barnets forhold til dets forældre, men den generelle formulering af barnets udsagn i notatet fra samtalen nævnes som et forhold af betydning for at friholde barnet for ansvar og for at undgå, at børnene kommer i en (yderligere forstærket) loyalitetskonflikt. Det, der henvises til, er, at barnet ikke er blevet bedt om at vælge mellem forældrene, og at dette skal fremgå tydeligt af formuleringen: *”Jeg tror, at det er fint nok med børnene, at det har betydning, men måden, det siges på, er meget vigtig. De skal ikke vælge mellem deres forældre. Det skal være meget klart.”* Flere peger også her på de børnesagkyndiges kompetencer – at disse er gode til at formulere notatet på den rigtige måde, så børnene ikke ansvarliggøres. Desuden nævnes betydningen af, hvordan vægten af barnets udsagn fremstår i afgørelserne:

”I vores begrundelse i afgørelsen fremgår det, at der er lagt vægt på barnets udsagn. Så barnet bliver i den grad gjort ansvarlig for løsningen. Vi stikker i den grad andre og os selv blår i øjnene, hvis vi kalder det noget andet.”

”Jeg har tænkt over det for nylig. Det er dejligt nemt med de lidt større børn at skrive som begrundelse i afgørelsen, at det er på baggrund af barnets udsagn – for så holder den – men vi skal passe på, at barnet ikke ender som sandhedsvidne, og at det ser ud til, at det er barnet, der bestemmer. Jeg er selv begyndt at dreje den – i afgørelsen er der jo også lagt vægt på andre ting.”

”Jeg formulerer aldrig afgørelser, så der står ”barnet ville gerne sådan og sådan.””

Videregivelsen af oplysninger opleves generelt set ikke at bevirke, at børnene er tilbageholdende med oplysninger under samtalen, tværtom siges børnene at være meget åbne og fortællende. Muligheden for at udelade oplysninger vurderes her af betydning. I særlige sager, såsom meget konfliktfyldte forhold eller sociale sager, er der flere erfaringer med, at børnene ikke ønsker at komme med udtalelser grundet videregivelsen af disse. Desuden er der blandt informanterne erfaringer med, at trods bestræbelserne på at udforme notatet på en måde, der ikke belaster barnets forhold til dets forældre, forstærkes nogle børns loyalitetskonflikt alligevel efter samtalen eller afgørelsen, idet disse udspørger af forældrene om det nærmere indhold i samtalen:

”Jeg har hørt om børn, der bliver afhørt minutiøst efterfølgende af forældrene. [...] Så selvom jeg mener, at det er ufarligt, er det ikke sikkert, det er det, når barnet kommer hjem. Selvom vi gør os umage for, at det skal være det.”

Af denne årsag forbereder nogle barnet på en sådan situation:

”Siger også typisk under samtalen til barnet, at ”du har ikke nogen pligt til at fortælle dine forældre, hvad der er blevet sagt, og det er vigtigt, at du bestemmer selv, hvad du vil sige.””

I tilfælde, hvor den børnesagkyndige har afholdt samtalen alene, videregives til tider oplysninger, der er udeladt i notatet, til den person, der skal træffe afgørelsen. Der er forskellige opfattelse af brugbarheden herved. Nogle mener, at det er rart at have alle forhold med, mens andre giver udtryk for, at det kan give problemer:

”Jeg vil ikke høre noget, der ikke kan stå der. Det er et dilemma, hvis afgørelsen afspejler oplysninger, der ikke fremgår af notatet.”

I sager, hvor forældrene ikke er enige om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, skal barnet desuden tilbydes børnesagkyndig rådgivning i statsforvaltningerne, jf. forældreansvarsloven § 32, stk. 1. Rådgivning skal i modsætning til samtalerne ikke refereres og inddrages i sagsbehandlingen. Interviewpersonerne fra statsforvaltningerne er spurgt til, hvordan dette håndteres. Det fortælles, at børnesagkyndig rådgivning kun i mindre omfang foregår i forbindelse med en samtale med barnet, men typisk separat, og at det ikke er den samme børnesagkyndige, der forestår henholdsvis rådgivning og børnesamtale, hvorfor dette ikke skaber problemer.

5.7 Efterfølgende formidling

Videreformidling af indholdet i samtalen med barnet (notatet) til forældrene samt formidlingen af sagens afgørelse til både forældre og børn behandles af såvel Udvalget om forældremyndighed og samvær som i Familiestyrelsens vejledning om samvær. Med hensyn til videreformidlingen til forældrene fremgår det, at dette kan overvejes at ske på et opfølgende møde med forældrene.

For så vidt angår en direkte formidling til barnet påpeger Udvalget om forældremyndighed og samvær visse dilemmaer i en sådan officiel information, såsom form, indhold, barnets alder og mulighed for opfølgning. Udvalget anbefaler, at der iværksættes forsøg med en direkte formidling til barnet. Desuden anbefales det for domstolens vedkommende, at i de sager, hvor der har medvirket en børnesagkyndig eller en bistandsperson, skal disse sørge for, at det er muligt for barnet efterfølgende at kontakte den børnesagkyndige eller bistandspersonen for at få hjælp til at forstå resultatet og konsekvenserne af domstolens afgørelse. Videreformidling af en afgørelse til barnet anses særlig relevant i tilfælde, hvor barnets umiddelbare ønsker helt eller delvist ikke følges.

I statsforvaltningerne sker videreformidlingen til forældrene af notatet fra samtalen med barnet enten via brev eller en opfølgende samtale. Ifølge interviewpersonerne forøger et opfølgende møde dels muligheden for at opnå forlig, dels tilliden til både samtalen med barnet og til udmeldinger på baggrund heraf og dels holdbarheden af aftaler og afgørelser:

”Det er lettere at bevæge folk i retning af en forligsmæssig løsning, hvis du sidder med dem, end det er, når notatet sendes ud. Der er ikke så mange, der bliver enige af at få et notat tilsendt.”

”Det kan se voldsomt ud på tryk – helt anderledes end hvis den, der har talt med barnet, kan formidle det.”

”Man kan mærke, at det gør en forskel, når den børnesagkyndige sidder der. De børnesagkyndige kan uddybe nogle ting, der gør, at forældrene bedre kan fæste lid til samtalen.”

”Vi bryder os ikke om bare at sende et notat ud. Det er helt tydeligt, at det er så betydningsfuldt for forældrene at komme ind og høre, hvordan deres barn har det, og at de har tillid til at vi har snakket ordentlig med dem. Det gør også, at vi meget sjældent får indvendinger efterfølgende, og det gjorde vi tit forinden. [...] Jeg synes, at man tager hånd om forældre og børn på en helt anden måde end bare at stikke et notat med posten.”

Også af hensyn til barnet anses et opfølgende møde for at være væsentlig:

”En opfølgning med forældrene ville være, at løfte noget af ansvaret væk fra børnenes skulder og placere det der, hvor det skulle være, nemlig hos de voksne.”

”Vi kunne bløde op på det [ansvarliggørelsen af barnet], hvis vi havde nogle flere ressourcer til at holde opfølgende møder med forældrene i stedet for at fremsende et notat, som vi gør i dag, hvor børnene så skal stå skoleret.”

Samtidig med, at holdningen til brugen af opfølgende møder generelt er, at det er meget fordelagtigt, er det meget varierende, hvor ofte disse møder anvendes – fra ”meget sjældent” til ”næsten altid.” Variationen beror på ressourcer. Nogle oplever, at det ikke har været muligt at holde opfølgende møder inden for rimelig tid efter samtalen med barnet af ressourcemæssige årsager, andre at det tidligere har været muligt, men at det nu er reduceret på grund af sparehensyn. Generelt er der et ønske om at kunne holde flere opfølgende møder, da det opleves relevant i langt flere sager end dem, hvor der i dag afholdes sådanne møder. Flere påpeger på samme tid, at behovet ikke angår alle sager, bl.a. ikke de ukomplicerede.

I retterne sker videreformidlingen til forældrene ved, at notatet sendes til parterne/deres advokater, og herefter er det forskelligt, om forældrene kommer til et opfølgende møde, og hvorvidt dette sker på dommerens eller forældrenes anmodning. Generelt er det svært at komme med et bud på en sædvanlig fremgangsmåde:

”Indtryk fra samtalen formidles til forældrene via retsbogen. Den sendes til parterne, typisk deres advokater, og i en standardsag træffes der afgørelse på det foreliggende grundlag. Hvis man til hovedforhandlingen kan mærke, at de ikke kan forliges nu, men måske senere, så berammes et nyt møde ca. 14 dage efter samtalen, hvor et forlig forsøges. Der kan også mangle noget, så man er nødt til at ind-

kalde forældrene igen, eller barnet kan sige noget, der gør det oplagt – altså sådan at forældrene burde kunne indse, at det kunne blive godt for dem alle. Så indkaldes de igen. Eller forældrene kan selv bede om at mødes igen efter at have fået retsbogen.”

”Notatet sendes til parterne. Vi skriver med forslag om forlig, og vi opnår rigtig mange, ca. 50 pct. Resten sendes til møde nr. 2. Det her møde sættes der tid af til, når sagen berammes. Her kommer den børnesagkyndige med et forligsforslag, og hvis forældrene ikke vil det forslag, så rykkes over i en retssal til hovedforhandling. [...] Sådan gøres det ikke i alle tilfælde. Der er mange variationer, helt afhængig af familiekonstellationen, forældrenes indsigt i barnets bedste, konfliktniveau m.v. Sagerne får en individuel behandling.”

”Jeg startede ud med en forestilling om, at det var i helt særlige situationer, at der var behov for at forklare sig igen. Min erfaring siger mig bare, at der altid er behov for at forklare sig igen. Så det er blevet sådan, at jeg fast har det – det opfølgende møde berammes på forhånd.”

De nævnte variationer, både i statsforvaltningerne og i retterne, implicerer, at det er forskelligt, i hvilket omfang samtalen med barnet også bruges i forligsøjemed eller alene med henblik på at træffe afgørelse. Desuden fortælles, at notatet om samtalen med barnet både kan formindske og optrappe konflikten mellem forældrene og herigennem føre til såvel forlig som afgørelser. Alt i alt fremstår hyppigheden af, om sagen ender med forlig eller afgørelse på baggrund af samtalen med barnet meget forskellig. Mens nogle fortæller, at der *”oftest træffes afgørelse”*, siger andre: *”Ofte frafalder advokaterne efter notatet fra samtalen. Vi forliger langt flere sager end før lovgivningen.”*

Med hensyn til formidling af afgørelsen til barnet – hvilket som sagt er særlig relevant i tilfælde, hvor barnets umiddelbare ønsker ikke følges – finder dette yderst sjældent sted. Det er meget forskelligt, om dette anses for at være problematisk. Nogle omtaler det som *”en sort samvittighed”* eller *”et kildent spørgsmål”*, mens andre understreger, at børnene ikke er parter i sagen, hvorfor der ikke skal ske en videreformidling til dem. Særligt i retterne fremstår det som en fremmed tanke at skulle formidle direkte til barnet. Nogle foreslår dog, at det måske kunne være en idé at formidle afgørelsen direkte til de større børn i form af et brev. Det kunne især ske i de tilfælde, hvor afgørelsen ikke følger børnenes ønsker.

5.8 Vurdering af børnenes oplevelse

Børnene spørges ofte ved samtalens afslutning, hvordan de har oplevet det at være til samtale. Vurderingen blandt interviewpersonerne af børnenes oplevelse er overordnet set positiv. Det fortælles, at nogle børn virker klemte eller pressede og synes, det er *”værre end at komme til tandlægen”*, at

de er ”bange for at gøre den ene eller den anden ked af det”, at det er ”belastende at skulle dele vandene”, men samtidig at ”mange – og det er heldigvis de fleste – er udmærket tilpas med situationen.” Desuden giver interviewpersonerne udtryk for, at de fleste børn er meget nervøse og har sommerfugle i maven, når de møder op til samtalen. På samme tid er der en stærk oplevelse af, at det er betydningsfuldt og forløsende for børnene at komme til samtale:

”Jeg oplever, at det er betydningsfuldt for børnene at blive set og hørt. Selvfølgelig er det svært, og vi skal derfor være opmærksomme på de sager, hvor børnene kan komme endnu mere i klemme.”

”Børn tager det som en chance og et håb om at noget kan blive bedre.”

”De kommer lidt forsagte, men går meget forløste ud.”

”Jeg oplever, at de er meget lettede bagefter, og det er også den tilbagemelding vi får fra forældrene.”

Vurderingen af, at det ikke er en dårlig – og i nogen tilfælde ligefrem en god – oplevelse for børnene at komme til samtale, kobles sammen med den måde, samtalen foregår på, og dens indhold, herunder at børnene ikke bliver bedt om at vælge mellem forældrene. Det fortælles, at flere børn efterfølgende giver udtryk for ”nå, var det ikke andet”. Vurderingen kobles også sammen med det forhold, at en del børn i forvejen er indblandet i forældrenes konflikt, og at det i denne situation er rart eller forløsende at tale med en neutral voksen person:

”Jeg har egentlig oplevet, at de fleste børn er positive over for det og gerne vil inddrages. Jeg har egentlig været lidt overrasket over det. Det er nok fordi, de alligevel er så påvirkede af det, der sker, så man kan ikke skåne dem for det, uanset om de kommer i retten eller ej. De er udmærket klar over den konflikt, der er mellem forældrene.”

”Jeg oplever, at børnene synes, det er positivt at blive inddraget. De giver udtryk for, at det er rart at tale med en, der ikke er en del af konflikten.”

Det kan i denne sammenhæng nævnes, at flere dommere på eget initiativ under interviewet omtaler DR-dokumentaren ”Forældrekrigen”, som viser børn, der er voldsomt påvirket af samtalen i retten. Dette billede betragtes som forvredet, og det siges eksempelvis:

”Jeg kunne ikke genkende det billede. Jeg synes, det var chokerende. Jeg kender selvfølgelig ikke deres ageren til og fra retten i bilen, men det er ikke min opfattelse.”

se, at det foregår sådan i almindelighed. Børnene er meget forskellige, men jeg har aldrig oplevet, at nogen børn gik grædende herfra, at de virkede skræmte eller syntes, det var voldsomt ubehageligt at være til samtale.”

Flere af interviewpersonerne gør opmærksom på, at de har et positivt indtryk af barnets oplevelse ved samtals afslutning, men at det ikke vides, hvordan det er efterfølgende for barnet.

5.9 Vurdering af børnesamtalen og forslag til forbedringer

Interviewpersonerne sætter generelt stor pris på samtalerne med børnene. Dette skyldes dels et indtryk af, at langt de fleste børn befinder sig godt ved at være til samtalen, dels en oplevelse af, at samtalen foregår på en ordentlig måde, og at samtalerne er med til at forbedre aftalerne eller afgørelserne:

”Jeg synes, at samtalerne foregår på en fin og nænsom måde, så vi kan stå til ansvar for de afgørelser, vi laver.”

”Samtalerne er meget forskellige, men jeg har aldrig oplevet, at det er gået galt. Jeg oplever, at de børnesagkyndige er gode til at spørge rundt om emnet – ikke sætte det på spidsen, ikke presse med noget.”

”Jeg tror også, at aftalerne helt klart bliver bedre, både at det bliver bedre for børnene, og at aftalerne bliver mere holdbare. Det gør et stort indtryk på de fleste.”

”Som dommer i de her sager er det absolut et fremskridt, at vi kommer nærmere ind på det. Man føler sig egentlig bedre rustet til at træffe afgørelse. Man står bedre som dommer, når man skal træffe afgørelse efter sådan en samtale. Man har et bedre grundlag for at træffe afgørelse.”

Flere peger her på, at den øgede brug af børnesagkyndige både ved et indledende møde og ved børnesamtalerne er med til at forbedre samtalerne samt notatet om indholdet i samtalen. Desuden bemærker nogle af informanterne en ændring ved, at de børnesagkyndige har fokus på barnets trivsel og situation, mens samtalerne *”tidligere bar mere præg af at være bevisregel.”* Under henvisning til sagernes forskellige karakter nævner af flere dommerne, at muligheden for at bestemme, hvor og af hvem samtalen skal holdes, er en fordel.

En del af informanterne mener, at der samtidig er forhold omkring samtalen med barnet, der kan forbedres.

Et af disse angår ressourcer til afholdelse af kurser om børnesamtalen. Dette ønske fremkommer både blandt børnesagkyndige, jurister i statsforvaltningerne og dommere. De påpeger, at det er et område, der kræver ajourført viden samt kompetencer, som jurister og dommere ikke har via deres uddannelse:

”Jeg har deltaget i kurser, blandt andet med en norsk psykolog, og jeg mener selv, jeg lærte nogle fif – hvordan man skal sidde, at det er godt at gentage, så de føler sig forstået osv. Man kunne måske godt gøre det obligatorisk, at dommerne skulle på sådan et kursus, altså at man på en eller anden måde skulle klæde dommerne på til det, hvis det er dommerne, der skal tage samtalerne.”

Et andet forslag angår børnevenlige lokaler, der som beskrevet ikke findes alle steder, og som efterlyses af nogle af informanterne.

Også forberedelsen af forældrene på, hvad der skal foregå ved samtalen med barnet, nævnes som et område, der kan forbedres. Som nævnt er denne forberedelse af meget varierende omfang, og flere giver udtryk for, at forberedelsen kunne være bedre. Eksempelvis foreslås en informationsfolder, der forklarer forældrene, at det ikke er afgørende, hvem der ledsager barnet til samtalen, og som giver indblik i samtalen, herunder at barnet ikke skal vælge mellem forældrene. Dette vil kunne gøre forældrene mere trygge ved samtalen med barnet og samtidig smitte af på forberedelsen af barnet, som i høj grad er overladt til forældrene. I forlængelse heraf nævnes også muligheden for en pjece om samtalen målrettet de ældre af børnene. En sådan vil kunne sendes med posten eller være tilgængelig på en hjemmeside. Nogle har sådanne foldere, mens andre efterlyser dem.

Kravene til udformningen af notatet om indholdet af samtalen med barnet indgår også blandt de forhold, der ifølge informanterne kan forbedres. Dette angår det tidligere nævnte dilemma vedrørende på den ene side barnets perspektiv som en retssikkerhed for barnet og på den side notatets funktion som bevisregel i afgørelserne. Der gives dog ikke et entydigt løsningsforslag på dette dilemma.

I statsforvaltningerne ses også et ønske om flere ressourcer til opfølgende møder med forældrene. Disse møder betragtes som værdifulde for både forligsbestræbelser, aftalerne eller afgørelsernes holdbarhed og for at undgå, at forældrene senere hen ”udfritter” børnene om samtalen. En af informanterne siger om dette:

”Det ville være en forbedring, hvis det blev skrevet ind i vejledningen, at man indstiller til, at der holdes opfølgende møder. Alt andet er først og fremmest ikke i orden over for barnet, men heller ikke i orden over for forældrene. Det er heller

ikke konfliktdæmpende, at få et notat ind af brevsprækken. [...] Men sager er forskellige, så der bør være individuelle løsninger.”

Der er ikke enighed om, hvorvidt en direkte opfølgning til barnet vil være en god idé, men nogle peger på, at et brev til de ældre børn kunne være fordelagtigt, særligt i de tilfælde, hvor afgørelsen går imod dets ønsker. I en af statsforvaltningerne fortælles, at et forsøgsprojekt, hvor barnet også inddrages efterfølgende, er på tale. En anden informant påpeger, at det kunne være en fordel med et tilbud til barnet om en afrundende samtale. Det tilføjes dog, at det er et tveægget sværd, da det også kan være belastende for barnet at skulle inddrages flere gange.

Endelig peges på det forhold, at der ikke er viden om barnets situation efter en samtale. Det er også et område, der kan forbedres:

”Der mangler fokus på de reaktioner, samtalerne kan afstedkomme. Og det samler vi ikke op på. Man kunne måske have et åbent tilbud om rådgivning både til forældre og børn. Det skulle ikke være obligatorisk, men der er nogle børn, der lades i stikken.”

6. BØRNENE

I det følgende belyses børnenes holdninger og egne erfaringer, særligt med børnesamtalen. Børnene er blevet introduceret for fire små historier med spørgsmål om børns inddragelse i sager vedrørende forældreansvarsloven. De børn, der har deltaget i en samtale i statsforvaltningerne eller i retten (hovedsageligt statsforvaltningerne), er desuden direkte adspurgt herom.

6.1 Inddragelse og medbestemmelse

Der er ikke nogen tvivl hos børnene om, at man er nødt til også at spørge børnene i de her sager:

”De kan jo ikke rigtig vide, hvad barnet tænker, hvis de ikke får det at vide. Og så kan det være, de træffer nogle dumme beslutninger, som barnet vil blive ked af.”

Her rettes der opmærksomhed på, at forældrenes perspektiver ikke i alle tilfælde er det samme som barnets. Adspurgt om det ikke er tilstrækkeligt at spørge forældrene, svarer et af børnene fx:

”Nej, for de har måske en helt anden mening, end hun [barnet i en af de fire historier] har, og så siger de jo bare, hvad de synes.”

Ikke alene betragtes barnet som en vigtig kilde til viden, barnets position i sagen betyder samtidig, at det er væsentligt at høre børnene: *”For det er jo os, det handler om.”*

Børnene giver også meget entydigt udtryk for, at barnets synspunkter skal vægtes i sagen – i modsat fald reduceres barnet til *”bare at være en brik, der flytter med”* og *”ellers bliver alt bestemt rundt om hovedet på mig.”* I hvilken grad, det skal vægtes, er der forskellige holdninger til. Enkelte giver udtryk for, at *”børn har jo selv ret til at bestemme”*, men flere fortæller, at dette skal være i forening med de voksne. Nogle af børnene er også opmærksomme på, at der med indflydelsen følger et ansvar:

”Ja, hun [barnet i en af de fire historier] skal være med til at bestemme, hvor hun skal bo, men hun skal kun have en indflydelse på det. Hun skal ikke have hele ansvaret.”

Børnenes egne erfaringer med at blive inddraget i sagen i form af en samtale og medindflydelsen herigennem fremgår af det senere.

6.2 Rammer for samtalen

6.2.1 At tale med en voksen uden for familien

Ifølge børnene er det værdifuldt at kunne tale med en person, der ikke er en del af familien:

”Altså, man kan jo godt snakke med ens forældre, men nogle gange er det lidt irriterende, for det er jo ligesom dem, der er problemet.”

Der peges her på, at det er nemmere at komme med sine synspunkter, når den voksne ikke er involveret i konflikten. Det fremstår på baggrund af interviewene som om, at en del børn opfatter samtalen som et rum, hvor der ikke skal tages hensyn til forældrenes reaktioner – *”Du plaprer bare løs om, hvad der er galt.”* Børnene virker i øvrigt meget opmærksomme på deres forældres reaktioner. Om det at tale med en voksen uden for familien siges:

”Det er rart at kunne sige, hvad man gerne vil. Før har jeg ligesom følt, at jeg blev nødt til at holde med enten min far eller min mor. Og jeg kunne ikke holde med dem begge to, for det var besværligt.”

”Så er der ikke er nogen, der bliver sure, eller lidt kede af det, eller lidt glad, altså sådan lidt stort smil på læben, mens den anden bliver ked af det, jo.”

Foruden muligheden for at tale mere åbent og uden at være bange for, hvilke reaktioner udtalelserne afstedkommer, gives der også udtryk for en større tillid til, at den voksne vil behandle barnets synspunkter mere objektivt og professionelt:

”Det var betryggende, at det var én, der var upartisk.”

”Det var rart at tale med én, der er neutral – én der ikke er en del af det. De holder hverken med min mor eller far.”

”Jeg synes ikke, det var så rart i starten at have det der ansvar, men da jeg så kom derind, fik jeg det ret meget bedre, for det virkede som om, at det var én, der var vant til de der samtaler. Én der ikke ville være ond med mine holdninger.”

Børnene er også blevet spurgt til, om de gerne ville have haft en bisidder. Der er blandt børnene ikke noget ønske om, at en sådan person skulle deltage i samtalen. Det fortælles, at den børnesagkyndige person gjorde dem trygge, at det var rart kun at være to til samtalen, og at det omvendt ikke ville være hverken rart eller trygt med flere voksne. De ser heller ikke noget behov herfor:

”Nej, det tror jeg ikke rigtig, jeg havde brug for. Hun sagde jo ikke noget, jeg ikke ville svare på. Det var jo meget roligt.”

Der er heller ikke noget generelt ønske om en bisidder/ bistandsperson til at forklare sagsforløbet eller afgørelsen. Hos enkelte gives der tværtom udtryk for, at dette kan blive for meget af det gode: *”man vil heller ikke have, at der sådan hele tiden er noget.”* Et par af børnene siger dog, at det måske kunne være rart med henblik på at forberede sig på samtalen *”så man er mere sikker på, at man får sagt de ting, man gerne vil.”* I forhold til spørgsmålet om en bistandsperson til barnet er det vigtigt at holde sig for øje, at dette af Udvalget om forældremyndighed og samvær alene betragtes relevant i særlige sager, og at børnene i denne undersøgelse formodentlig ikke hører blandt disse.

6.2.2 Tid og sted

Børnene har generelt oplevet, at der var god eller rigelig tid under samtalen – at den sluttede, når de ikke havde mere at sige. En enkelt giver udtryk for, at der var for lidt tid til at snakke om de enkelte punkter, og at der skulle være gået mere i dybden med spørgsmål og svar. Dette barn føler sig ikke forstået.

Med hensyn til det lokale, samtalen afholdes i, så bemærkes og huskes det af børnene. Mens der er en del af forholdene ved samtalen, børnene ikke kan huske, har alle lokalet i erindring og beskriver det som *”lidt mørkt”, ”der var legetøj og farveblyanter og sådan noget”, ”der var lys ind og det var åbent. Hyggeligt nok”, ”rart”, ”det var okay”, ”Det var dejligt, at man kunne sidde og tegne lidt”, ”Det var et rart sted. Meget hyggeligt med blomster og frisk luft og solskin”, ”Det var sådan mere et hvidt lokale.”*

6.3 Forberedelse på samtalen

Børnene fortæller, at de er blevet forberedt på samtalen af deres forældre. Det fremstår noget forskelligt, hvor meget de har fået fortalt, men uanset omfanget heraf, er der meget delte meninger om, hvorvidt der er behov for at vide mere inden samtalen. Nogle giver udtryk for, at der ikke er behov for mere forberedelse:

”Det var meget sådan afslappet, ikke sådan nogen regler på den måde. Meget nemt. Man behøvede ikke et helt kursus i, hvordan man skulle gøre det.”

Mens andre, og det gælder de ældre børn, gerne ville have vidst mere på forhånd, herunder at det var frivilligt, at deres udtalelser ikke alene er bestemmende for afgørelsen, at der laves et notat, men at det er muligt at få indflydelse på udformningen af dette, samt mere om, hvad samtalen gik ud på med henblik på at kunne forberede sig. De børn, der gerne på forhånd ville haft oplyst, at samtalen er frivillig, siger samtidig, at det ikke ville have afholdt dem fra at deltage.

6.4 Samtalen

I forhold til den introducerende del af samtalen fortæller de fleste af børnene, at de her er blevet oplyst om, at samtalen var frivillig – eller mere i retning af, at der var mulighed for ikke at svare eller sige pas til spørgsmålene. Det er dog ikke alle børnene, der mener, at de er blevet gjort bekendt med, at samtalen var frivillig. Det er også de fleste, men ikke alle, der ved samtalen er blevet orienteret om, at afgørelsen ikke alene baseres på deres udtalelser. Alle fortæller, at de var klar over, at der blev skrevet et referat af samtalen (notatet), og at dette ville blive videregivet til forældrene. Muligheden for at omskrive eller undlade dele af samtalen i notatet er børnene også bekendte med. Et af børnene fortæller her:

”Ved alle de ting, vi snakkede om, sagde hun ”er det okay, at jeg siger det her videre til dine forældre.” Og da jeg så havde fortalt det hele, så snakkede vi om det igen.”

Indholdet i samtalen opleves af børnene som ”stille og roligt”. Her henvises til, at spørgsmålene omhandler skole og fritid, hvor langt der er mellem forældrenes bopæl, hvad de foretager sig hos henholdsvis den ene og den anden forælder og om generel trivsel. Nogle af børnene fortæller, at de havde forestillet sig noget andet. En siger fx:

”Man havde forventet, at man bare gik direkte til sagen, sådan ”Hvad synes DU? Vil DU også bo...?”, men det var slet ikke sådan.”

Børnene giver generelt udtryk for, at de fik sagt de ting, de gerne ville.

Holdningen til notatet fra samtalen er, at dette ikke skal være for detaljeret:

”De skal ikke sige det specifikt. Den voksne skal ikke bare være en båndoptager, men komme med et kort referat eller en konklusion.”

Dette skal ses i sammenhæng med, at børnene oplever samtalen som et fortroligt rum, hvor der ikke skal tages hensyn til forældrenes reaktioner. Tilliden til personen, der afholder samtalen, er her af betydning:

”I starten er det måske lidt svært, fordi man ikke er helt sikker på, om man kan stole på personen. Men efterhånden er det ret nemt, og så er det rart, at man kan få det ud.”

Børnene har derfor også en ret klar holdning til, at det skal være muligt for barnet at bestemme, hvad der videregives til forældrene. De fortæller, at barnet skal sige ja til det og godkende det, der går videre. Hvorvidt videregivelsen af oplysninger om samtalen til forældrene i praksis betyder, at

børnene er tilbageholdende med udtalelser, fremstår forskelligt. Mens nogle giver udtryk for, at *”det gjorde ikke så meget, vi talte mest om min hobby og sådan”* og *”jeg kunne jo selv bestemme, hvad der gik videre”*, fortælles det af en anden, at *”jeg havde nok sagt mere, hvis mine forældre ikke havde fået noget at vide.”*

Børnene oplever generelt ikke, at deres deltagelse i samtalen har ændret noget i deres forhold til forældrene. Et af børnene fortæller dog, at det er blevet ”forhørt” af den ene forælder efter modtagelsen af afgørelsen. En anden peger modsat på en positiv side ved videreformidlingen af barnets synspunkter, da forældrene herigennem er blevet mere opmærksomme på, hvad barnet tænker.

6.5. Formidling af afgørelsen

For så vidt angår en formidling til barnet om sagens afgørelse, peger Udvalget om forældremyndighed og samvær på visse dilemmaer ved at gøre dette per brev, herunder form, indhold, barnets alder og mulighed for opfølgning, og udvalget anbefaler derfor, at domstole og statsforvaltninger med interesse for formidling til barnet gør sig overvejelser og iværksætter forsøg hermed, jf. det tidligere.

Børnene giver generelt udtryk for, at de ikke vidste besked om, hvornår der ville ske mere i sagen. Nogle siger, at dette kunne have været rart at vide, så de kunne være forberedt på det.

Typisk er sagens afgørelse eller aftale formidlet til barnet af forældrene, men enkelte har modtaget et brev. Børnene er spurgt, om de ønsker en direkte tilbagemelding fra myndighederne i form af et brev eller et møde. De fleste giver udtryk for, at formidlingen bedst sker via forældrene:

”Det er ikke rart at høre fra en fremmed.”

”Det er betryggende, at der ikke er én til, man skal tale med. Og hvis resultatet gør én ked af det, vil man gerne være hos far og mor.”

”Man vil helst høre det fra forældrene – dem der er tættest på. Man kender jo heller ikke de andre så meget.”

”Hvis man nu begynder at græde, så er man sikker på, at de vil trøste én.”

Der peges i den sammenhæng på vigtigheden af, at forældrene formår at være neutrale i deres formidling:

”Hvis de kan sige det uden at vise, at de er lidt utilfredse med det. Den ene er nok lidt utilfreds. [...]og siger det med en måske lidt dystre tone eller en glad tone. Det kan godt være rart at høre en glad tone, men så har den anden jo bare den dystre tone på.”

Et par af de ældre børn giver udtryk for, at de gerne ville have haft en direkte tilbagemelding i form af et brev eller et møde med den børnesagkyndige for at få formidlet afgørelsen på en ”upartisk måde” og for at få en begrundelse for afgørelsen i relation til barnets udtalelser. Omvendt er der børn, som har fået formidlet afgørelsen i et brev, og de så hellere, at dette var sket via forældrene:

”Jeg fik et brev selv. Det var næsten magen til min mors. Det var lidt underligt, at jeg ikke fik det at vide af mine forældre. Jeg synes nok, det var federe, at man fik det at vide af sine forældre og ikke skulle sidde og læse det op.”

6.6 Børnenes oplevelser af at blive inddraget og få medbestemmelse samt forslag til forbedringer

Børnene fortæller, at de inden samtalen har været nervøse, men selve samtalen opleves ikke som problematisk. Adspurgt, hvad de synes om at være til samtale og om at skulle sige sin mening, fortæller, at *”det var bare sådan en ganske almindelig samtale”, ”det var rart”, ”det var dejligt”, ”det var nogle gange lidt svært, men også ret sjovt”, ”det lettede”, ”det var ret nemt og rart at få det ud”, ”rart at sige sin mening”,* og at *”man følte som om, at alt det, man holdt inde, røg ud.”* Det opleves også positivt, at der lyttes til og fokuseres på barnet:

”De hører efter, de lytter, og de fokuserer rigtig meget på én – hvad man gerne vil, og at det er én selv, man skal tænke på. [...] Det er vigtigt, hvad børnene vil. Det glemmer nogle børn. De har travlt med at gøre deres forældre tilfredse.”

”Og hun lyttede meget til mig. Kun mig. Hendes mening kom ikke. Det var rart, at hun bare lyttede til, hvad jeg sagde.”

Ud over tilkendegivelser af, at det er lidt svært, men også rart og lettende få lov til at sige sin mening, fortæller det, at det også er en situation, som kræver overvejelser:

*”IP1: Man skal også lige tænke over det, inden man siger det højt.
IP2: Ja, om det nu er det rigtige, man siger.”*

Implicit heri ligger, at børnene er klar over, at deres synspunkter tillægges vægt. Samtidig er de glade for, at det ikke alene er deres synspunkter, der bliver bestemmende for afgørelsen eller aftalen. Det opleves positivt og hensigtsmæssigt ud fra overvejelser om ansvar:

”Jeg kan godt lide, at man bliver hørt, men ikke får lov at bestemme det hele – men stadig har indflydelse.”

”Jeg ville gerne have en indflydelse, men ikke en al for stor indflydelse, for så blev min far og mor måske kede af det eller for glade.”

I tilfælde, hvor barnets ønsker følges, fortælles *”det var anderledes på den gode måde, at min mening også talte med”*, mens det i et tilfælde, hvor afgørelsen ikke fulgte barnets ønsker, siges om det at blive inddraget og fortælle sin mening: *”Altså, jeg er ikke så vild med det. Jeg har jo prøvet det, og der skete noget, der ikke rigtig skulle ske”*. Det pågældende barn synes, at det var rart at være inde til samtalen, men har ikke efterfølgende en oplevelse af at være blevet hørt. Det skal også ses i sammenhæng med, at barnet ikke var blevet oplyst om, at dets udtalelser ikke alene er bestemmende for afgørelsen. Som påpeget af Udvalget om forældremyndighed og samvær, fremstår en formidling til barnet således særlig vigtig, når afgørelsen går helt eller delvist imod barnets ønsker. I tillæg hertil kan vigtigheden af, at barnet ved samtalen orienteres om, at dets udtalelser ikke alene er bestemmende for afgørelsen, påpeges.

Et par af børnene har deltaget i flere samtaler og finder ikke dette problematisk: *”Det var okay”* og *”Det er fint nok, for de tager udgangspunkt i, hvad jeg gerne vil, og hvordan jeg har det”*.

Blandt børnenes forslag til forbedringer hører lokalerne. De børn, der har oplevet *”for mange hvide vægge”* giver udtryk for, at lokalerne bør være børnevenlige.

Også bedre oplysning om samtalen på forhånd kommer flere – og særligt de ældre – børn med forslag til, jf. det tidligere.

Der er delte meninger om, hvorvidt der bør være en direkte formidling af afgørelsen/aftalen til barnet. De fleste ønsker denne formidling fra forældrenes side, men et par af de større børn synes, at det ville være en forbedring med enten en opfølgende samtale med den børnesagkyndige eller et brev med en forklaring til barnet. De børn, der har erfaringer med et sådant brev, er dog ikke entydigt glade herfor.

En forælder understreger i en mail, at det desuden havde været en fordel, hvis barnet efter samtalen havde telefonnumre, mailadresser eller foldere til at afklare spørgsmål samt assistere med hjælp. Pågældende forklarer, at barnet *”blev efterladt meget alene.”*

I relation til den efterfølgende situation fortæller det barn, der har oplevet at blive ”forhørt” af den ene forælder – ”også selvom der stod i brevet, at de ikke skulle spørge til det” – at det ville have været en fordel at vide, hvad ”man skal sige og gøre.”

6.7 Om børnegrupper

I flere af statsforvaltningerne er der tilbud om børnegrupper. Disse består i grupper af jævnaldrende, hvis forældre er gået fra hinanden. De mødes i et forløb bestående af typisk 6-8 møder med henblik på at drøfte problematiske sider ved deres situation. Der deltager børnesagkyndige ved møderne. Børnegrupperne er dermed en støttende foranstaltning, der i mindre grad angår inddragelsen af barnets perspektiv i sagens proces, som er fokuspunkt for denne evaluering. Eftersom de fleste af børnene i undersøgelsen er interviewet på tidspunktet for et møde i børnegruppen, er der også spurgt til deres erfaringer med disse grupper.

Det virker til, at børnene sætter meget stor pris på at komme til børnegruppemøderne. Børnene fortæller, at de glæder sig til at komme. Også her nævnes fordelene ved at tale med nogen uden for familien:

”Man får sådan snakket ud om nogle ting, som man nok ikke ville snakke med sine forældre om.”

Navnlig det at være sammen med andre børn i samme situation værdsættes:

”Man kan godt se, at de andre har det på en måde, der minder lidt om, sådan jeg har det. Det er godt at vide, at man ikke er den eneste i verden, der har det svært eller sådan.”

”Du kan egentlig lære meget af at høre de andres historier – få lidt mere viden. Man kan høre, det ikke kun er mig, det går ud over, eller det ikke kun er mig, der har de problemer, det er også andre, og hvordan de så har gjort det.”

Den positive indvirkning af de andre børns fortællinger ses også ved, at disse kan bruges til at kommunikere svære forhold til forældrene:

”Nu er mine forældre begyndt at lytte efter – altså fordi jeg fortæller om de andres historier – og gøre det bedre for mig.”

Børnene understreger, at det er væsentligt, at de ikke på forhånd kender øvrige børn i børnegruppen. Hvis det var tilfældet, ville det ifølge børnene indebære, at snakken ville blive mere falsk, useriøs og pjattende, samt at oplysninger ville blive tilbageholdt:

”Det er vigtigt, det er fremmede, som ikke kan sige det videre til nogen, der ikke skal have det at vide.”

Flere fortæller, at de ved første møde var bange for, om der skulle dukke nogen op fra skolen eller lignende.

Det opleves som rart, at de voksne (børnesagkyndige) også deltager i møderne, så de kan være med til at fremme og styre samtalen. Dog er dette en balance, da de voksne, ifølge børnene, også skal passe på, at de ikke kommer til at fylde for meget:

”Men nogle gange er der måske det problem, at så får man ikke snakket så meget sammen med de andre børn. Når de [børnesagkyndige] spørger, så kigger man sådan på dem og fortæller, og ikke så meget på de andre børn. Det gør vi så i pausen.”

Børnene er tilfredse med den afsatte tid og lokalet, som børnegruppemøderne foregår i. Nogle peger dog i lighed med lokalet for børnesamtalen på, at lokalet er noget sterilt, og at det ville være rart med lidt flere farver på væggen.

SAMLET OPSUMMERING

Samlet set peges i undersøgelsen på, at belysning af barnets perspektiv og inddragelse af barnet står centralt i forældreansvarsloven. I forlængelse heraf gives der udtryk for, at der efter lovens ikrafttræden gøres flere bestræbelser på at få belyst barnets perspektiv i sager om forældremyndighed, bopæl og samvær. Denne del af forældreansvarsloven betragtes generelt som et fremskridt, hvilket skal ses i sammenhæng med holdningen til at inddrage børnene, som er, at det er væsentligt, og at det forbedrer afgørelserne/aftalerne. Også børnene giver udtryk for, at det er vigtigt at blive inddraget og få medindflydelse.

Såvel medarbejderne i statsforvaltningerne, dommerne som børnene er enige om, at inddragelsen af barnet i form af en samtale generelt foregår på en ordentlig og nænsom måde. Medarbejderne i statsforvaltningerne og dommerne vurderer desuden, at børnene oplever af at være til en samtale for de flestes vedkommende er positiv. Dette billede bekræftes af børnene, som fortæller, at det kræver overvejelser, men samtidig finder de det rart og lettende. Det skal her påpeges, at børnene i denne undersøgelse formodentlig ikke har gennemgået meget belastende forløb.

Dette er hovedindtrykket fra undersøgelsen. Det nævnes dog også, at det i særlige sager, fx i meget konfliktfyldte forhold eller socialt tunge sager, hvor der samtidig er mange andre problematikker, kan være vanskeligere for barnet at komme til en samtale. I disse sager vurderes det at være relevant med en bisidder. Dog understreges vigtigheden af, at en sådan person forholder sig objektivt og uvildigt til sagen. Brugen af bisiddere findes ikke relevant eller ønskværdig i øvrige sager.

Et hovedindtryk fra undersøgelsen er også, at de professionelle er meget opmærksomme på de forskellige risici ved samtalen, og at man derfor bestræber sig på at undgå, at barnet gøres ansvarligt for sagens udfald, at det bringes i en situation, som det ikke kan overskue, eller at barnets loyalitetskonflikt forstærkes. Der er forskellige opfattelser af, hvorvidt dette altid lykkes i praksis. Derfor understreges i undersøgelsen vigtigheden af, at barnet altid gøres præmissernes for inddragelsen klart, herunder ikke mindst at sagens afgørelse ikke alene beror på barnets udtalelser, samt at videformidlingen af barnets udsagn sker med omhu. Erfaringer blandt børnene bestyrker vigtigheden heraf.

Med hensyn til kriterierne for at inddrage et barn til en samtale er der delte meninger om hensigtsmæssigheden og værdien af at inddrage de meget små børn. Der tales både for og imod dette. Det diskuteres desuden, om kriterierne for at undlade en samtale er for snævre, eller om det måske nærmere er et spørgsmål om, hvordan loven forvaltes.

Selv om der overordnet er et positivt indtryk af statsforvaltningernes og retternes belysning af barnets perspektiv, navnlig spørgsmålet om inddragelse af barnet i form af en samtale, peges i undersøgelsen på flere forhold, der kan forbedres.

Forberedelse af forældrene på samtalen med barnet er et område, der kan forbedres, fx i form af en informationsfolder eller mundtligt på et indledende møde med forældre. Denne forberedelse anses for at være væsentlig med henblik på at øge forældrenes tryghed og tillid til samtalen med barnet. Det fremstår meget forskelligt, i hvilken udstrækning forældrene forberedes på samtalen med barnet.

En mere omfattende forberedelse af forældrene kan også forbedre *barnets forberedelse*, da denne i høj grad er overladt til forældrene. I forlængelse heraf nævnes også muligheden for en pjece til de ældre børn. De ældre børn giver også selv udtryk for, at de gerne ville have vidst mere på forhånd, bl.a. at samtalen er frivillig, at der laves et notat, men at det er muligt at få indflydelse på udformningen heraf, at barnets synspunkter ikke alene er bestemmende for afgørelsen samt mere om, hvad samtalen drejer sig om.

Blandt medarbejdere i statsforvaltningerne er der et ønske om flere ressourcer til afholdelse af *tværfaglige møder*, hvor en børnesagkyndig også deltager. Disse møder vurderes som betydningsfulde, ikke mindst i forhold til forældrenes forberedelse på en eventuel samtale med barnet. Desuden menes møderne at forbedre forligsmulighederne, ligesom der er en opfattelse af, at de kan medvirke til at gøre de indgåede aftaler mere holdbare. Muligheden for at afholde et tværfagligt møde er efter det oplyste begrænset af økonomiske grunde.

Blandt dommerne er der et ønske om *bedre oplyste sager*, når disse sendes fra statsforvaltningerne. Det vil kunne forkorte sagsbehandlingstiden og modvirke dobbeltarbejde i bestræbelserne på at belyse barnets perspektiv. At der er få oplysninger i sagen, når denne oversendes fra statsforvaltningerne, skyldes formodentlig ofte, at sagen er hurtigt afsluttet i statsforvaltningerne. Dommerne har dog også erfaret, at de oplysninger, der findes i sagen, ikke i alle tilfælde medsendes.

Berammelsestider for sagerne ved retterne nævnes også som et forhold, der burdes forbedres, da ventetiden anses for at være en belastning, ikke mindst for børnene.

Der er også et ønske om deltagelse i *kurser om samtalen med barnet* med henblik på at øge kompetenceniveauet og få opdateret viden på området. Dette ønske fremsættes både af børnesagkyndige, jurister og dommere.

Børnevenlige lokaler til at afholde samtalen i ses mange, men ikke alle, steder. Dette efterlyses af nogle af dem, der afholder samtalen under forhold, der ikke er indrettet på børns præmisser. Børne-

ne selv er opmærksomme på lokalet, som samtalen finder sted i, og ønsker, at dette skal være børnevenligt.

Det er også forhold ved *notatet om indholdet af samtalen*, som foreslås forbedret eller i hvert fald diskuteret. Det efterlyses, at der tages klarere stilling til det dilemma, det er, at samtalen på den ene side er en retssikkerhed for barnet, hvorfor det bør kunne udtale sig frit og uden at blive belastet af sine udtalelser, mens barnets perspektiv på den anden side vægtes i afgørelserne, hvorfor forældrene har krav på indsigt i grundlaget. Der gives dog ikke et entydigt løsningsforslag på dette. Blandt børnene er der en klar holdning til, at det skal være muligt for barnet at bestemme, hvad der videregives i notatet.

Blandt medarbejderne i statsforvaltningerne er der et ønske om flere ressourcer til *opfølgende møder* med forældrene efter samtalen med barnet. Det vurderes, at disse møder øger forældrenes tillid til samtalen samt forståelsen og accepten af barnets udsagn. Møderne menes også at kunne forbedre forligsmulighederne, øge holdbarheden af aftaler/afgørelser og mindske risikoen for, at forældrene senere ”forhører” børnene om samtalen. Netop de forældrereaktioner, samtalerne afstedkommer, nævnes også som et område, hvor der savnes fokus. I praksis er det meget varierende, i hvilken udstrækning opfølgende møder finder sted, men flere nævner, at muligheden er begrænset på grund af mangel på ressourcer.

Behovet for at opnå forældrenes tillid og accept understreges af, at det hovedsageligt er dem, der formidler afgørelsen eller aftalen til barnet. Der er ikke enighed om, hvorvidt en *direkte opfølgning til barnet* efter samtalen ville være en god idé, men der peges både blandt medarbejdere og børn på, at et brev til de ældre børn i visse sager kan være fordelagtigt, særligt i tilfælde hvor afgørelsen går imod barnets ønsker. I øvrigt giver de fleste af børnene udtryk for, at de helst ser, at forældrene varetager formidlingen, men peger samtidig på væsentligheden af, at forældrene kan håndtere denne opgave.

Endelig anbefales det af såvel medarbejdere i statsforvaltningerne som af dommere, at der indføres en *spærreregulering eller en karenstid*, så det ikke er muligt at anlægge en ny sag umiddelbart efter en afgørelse, blandt andet for at skåne børnene for gentagen inddragelse.